

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TÅSINGE ÅRBOG 2004

TÅSINGE MUSEUMSLAUG

Til medlemmer af Tåsinge Museumslaug!

Glem ikke giroblanketten i bogen, men indbetal
beløbet inden fristens udløb.

Skal pengene sendes, så brug helst indbetaling til postvæsenet,
da der ved andre former for betalingsoverførsler er konstateret
manglende navn på indbetaleren.

Sådanne tilfælde medfører unødige rykkerskrivelser
og eventuel udeblivelse af næste årbog!

TÅSINGE ÅRBOG 2004

Udgivet af
TÅSINGE MUSEUMSLAUGS FORLAG

Redaktion:
Tåsinge Museumslaugs Årbogsudvalg

ISBN 87-89921-13-5

Bogens tilrettelægning:
Erik Hansen, Tåsinge

Reproduktion, sats og tryk
Isager, Svendborg (6221 3160)
Skriften er 11 punkt Garamond

Omslag:
240 g Lærredspræget Invercote, og papiret 115 g MultiArt Closs

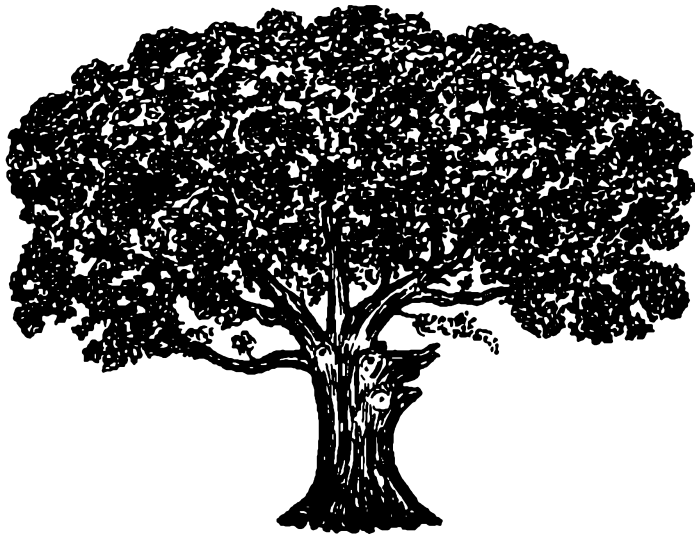
Indbinding:
Back og Bruun Bogbinderi A/S, Odense

Ekspedition:
Tåsinge Museumslaug
Chr. Kiilsgaardsvej 4
5900 Rudkøbing
Tlf. 6251 2667
e-mail: jpmunch@mail.tele.dk

Omslagets forside:
Eskæralléen, den gamle vej fra
færgestedet i Vindeby mod Troense
og videre til Valdemars Slot.
Tegnet af Carl Nielsen, 2004

Indholdsfortegnelse

Forord	
<i>Af Jytte Munch</i>	5
Søren Lolks Amerika-rejse 1903	
Beretninger i breve til hjemmet på »Vejlegaarden« – del 2	6
Mere om Jens Jensen Græs fra Vemmenæs, der blev dyrlæge i Amerika	
<i>Af Svend Højte</i>	31
Om Bjernemark – en landsby på Tåsinge	
Forskellige bidrag til byens og ejerlavets historie	35
»Drostgaarden« – en gammel gård i Bjernemark	
<i>Af Leo Jespersgaard</i>	43
Indvielsen af Valdemar Slots kirke d. 3. oktober 1687	
<i>Af Albert Mohr Lolk</i>	51
Annanias og smedens datter fra Strammelse	
<i>Af Kjeld Drongesen</i>	55
Sommerudflugter fra Vornæs forskole 1960-1967	
<i>Af Else Pedersen</i>	63
Fra arkivets gemmer	69
Nyt fra arkivet	77
Nyt fra museet	78
Hvordan får du kontakt til Tåsinge Museumslaug	79
Praktiske oplysninger	80

– Vær med til at værne om vor ø-kultur...

Forord

af Jytte Munch

Når jeg som formand skriver de indledende bemærkninger til indholdet i endnu en udgave af Tåsinge Årbogen er det i dyb respekt for arkivleder Erik Hansen og det store arbejde, han hvert år lægger i fremskaffelse af materiale i skrift og billeder til denne bog.

Der bliver hvert år indleveret spændende nye artikler eller ideer til årbogen, men hovedparten af indlæggene er materiale, som hentes frem fra arkivets gemmer.

I år indledes bogen med 2. del af *»Søren Lolks Amerika-rejse 1903»*. Beretninger i breve til hjemmet på Vejlegården, som Erik Hansen i afsnittet "Nyt fra arkivet" uddyber nærmere.

Ved planlægningen af indholdet i årbogen prøver vi at komme hele vejen rundt på Tåsinge med beskrivelser af egn og indbyggere. Denne gang starter rejsen i Vemmenæs med Svend Højtes *»Mere om Jens Jensen Græs fra Vemmenæs»*.

Dernæst springer vi til den anden ende af øen - nemlig til Bjernemark, hvor forskellige bidrag om øens og ejerlavets historie er sammenfattet i artiklen *»Om Bjernemark - en landsby på Tåsinge»*. Herom kan du også finde yderligere oplysninger i *»Nyt fra arkivet»*.

Vi bliver i Bjernemark og bringer Leo Jespersgaards bidrag *»Drostgaarden - en gammel gård i Bjernemark»*.

Fra Bjernemark bevæger vi os lidt mod øst til Troense, Albert Mohr Lolks fødeby. Han beretter om *»Indvielsen af Valdemar Slots kirke den 3. oktober 1687»*.

Kjeld Drongesen - også en Troensedreng - har bidraget med den spændende historie *»Annanias og smedens datter i Strammelse»*. Den handler om Kjeld Drongesens farfar Annanias Elisa Drongesen, der - qua sin uddannelse som mejerist og sit kendskab til dampkedler og dampmaskiner - i 1902 tager

hyre som donkeymand og maskinist på en fisketrawler fra South Shields i England. Senere på året får han sin kone Ane fra Strammelse og deres 3 børn over til sig i South Shields. En rigtig spændende historie om, hvordan det gik for en familie, som valgte at udvandre til England.

Fra Strammelse bevæger vi os *»rundt om hjørnet»* til Vornæs Skole.

Efter at have læst tidligere års artikler om skoleudflugter har Else Pedersen, pensioneret lærer fra Vornæs Skole, fået lyst til at fortælle om *»Sommerudflugter fra Vornæs forskole i årene 1960 - 1967»*. Igen dejlig læsning, som bringer erindringer frem til overfladen.

Vi fortsætter med vores sædvanlige billedserie *»Fra arkivets gemmer»*, som vi ved, mange læsere glæder sig til.

Arkivleder Erik Hansen fortæller os om arkivets arbejde i *Nyt fra arkivet*, og formanden for museumslauget Jytte Munch giver os indblik i museets arbejde med nye tiltag, renoveringer og oplevelser med museums-gæster i afsnittet *Nyt fra museet*.

Som sædvanligt afsluttes bogen med oplysninger til læseren om, hvordan man får *kontakt til Tåsinge Museumslaug* og andre *praktiske oplysninger*, bl.a. om museums-laugets udflugtsmål i 2005.

Vi håber, I vil finde bogen interessant. Måske vil den give jer lyst til også at indsende et eller andet om jeres slægt, fødested, en morsom oplevelse eller andet, der kan bidrage til et fortsat godt indhold i Tåsinge Årbogen.

God læselyst og på gensyn i arkivet eller på museet!

Søren Lolks Amerika-rejse 1903

Beretninger i breve til hjemmet på »Vejlegaarden« - del 2

*Dyrløge Græs d. 15. Juli,
Owatonna, Minnesota.*

Kære fader og broder!

Jeg rejste så til Chicago for at få mine 15 dollar, men fik ikke andet ud af det end tab og ulejlighed. Boghandleren vilde ikke betale mig, førend han selv fik pengene ind. Jeg tog straks tilbage til Milwaukee, og da det var gået så dårligt med den fotografiske forretning i Chicago, opgav jeg at købe cykle og tjene mig frem af den vej. Jeg tog så billet til Minneapolis, Minnesota, hvor Jørgen Mortensen og Maren Thomsen skulde leve. Jeg nåede Minneapolis om aftenen kl. 10¹/₂, det var en af de smukkeste ture, jeg endnu har taget. Landet, jeg kom igennem tværs over Wisconsin, adskilte sig ikke meget fra det øvrige farmerland, jeg har set, men jeg så dog, at det vilde have bleven alt for besværligt at komme frem på cykle, fordi det var for bakket og for dårlige veje. En tredjepart af vejen gik langs med den store flod Mississippi. Der er lave klipper og skov på begge sider af floden, mange steder deles den af små øer med træer på. Langs flodbredden var der sprængt så meget bort af klippen, at der lige var plads til toget at gå.

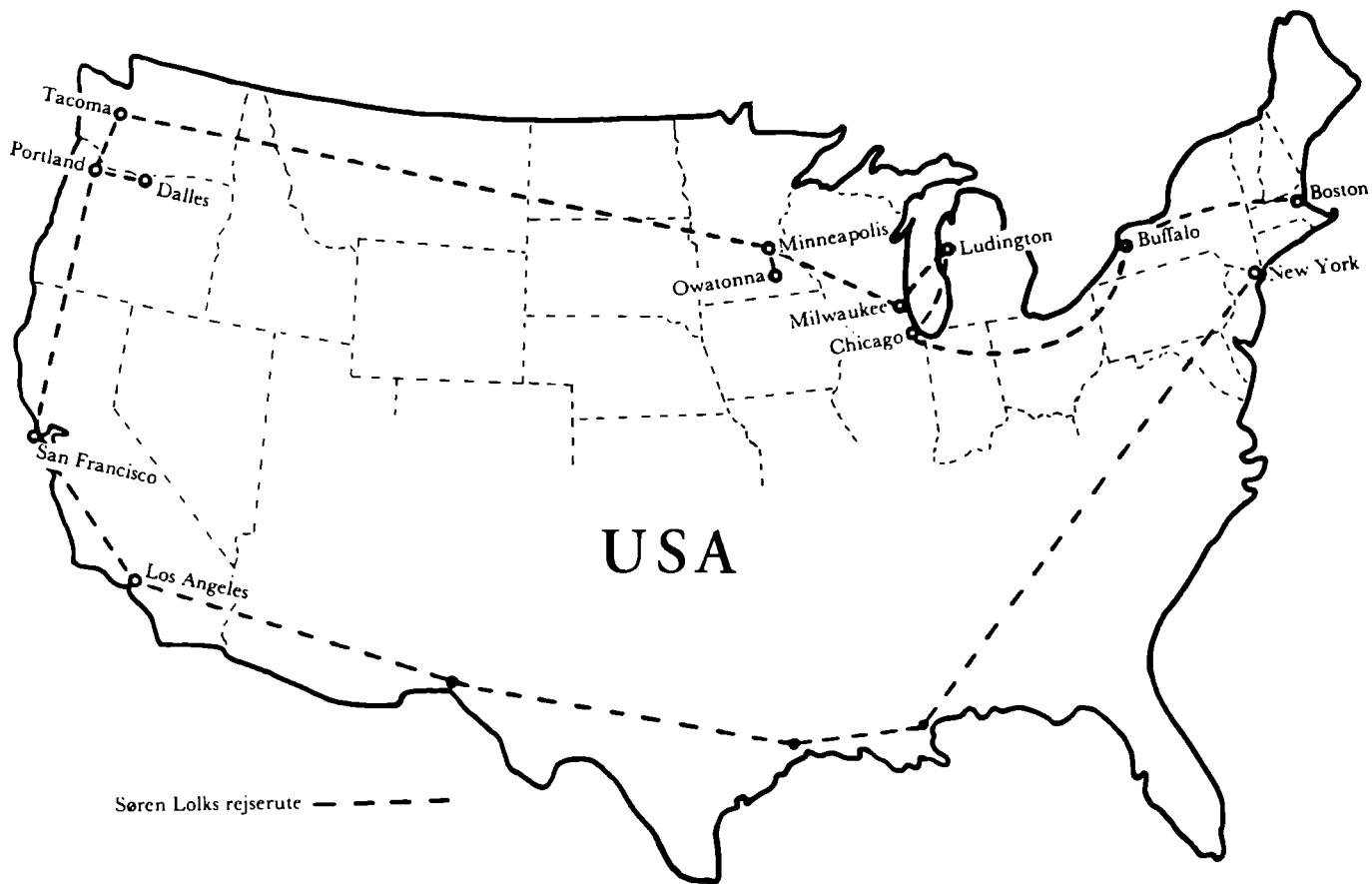
Jeg ankom til St. Paul og Minneapolis om aftenen kl. 10¹/₂. Så sent kunde jeg ikke tænke på at finde nogen bekendte, så jeg tog ind på et hotel, hvor jeg ikke syntes var så dyrt: jeg tog et værelse til godt en kroners penge, men så meget skulde jeg ikke have sparet. Jeg havde ikke ligget længe, inden væggelusene begyndte at spise af mig ganske for-

skrækkeligt. Så sprang jeg ud af sengen og rystede lagnerne og prøvede igen, men det varede ikke længe, inden jeg måtte ud af kassen igen. Så trak jeg i klæderne igen og tog bukserne inden i støvlerne, så smed jeg alt sengetøjet og madrassen ned på gulvet og lagde mig på ståltrådsnettet, der var i bunden på sengen, og fandt så noget af den ensomhed, jeg søgte.

Næste dag søgte og fandt jeg Jørgen Mortensen, men det kostede adskilligt af penge og besværligheder, thi han arbejdede ikke længer i Minnapolis, men en halv snes danske mil uden for byen, hvor der dog gik sporvogn den største part af vejen.

Han tog så med mig ind til byen om aftenen, og vi fandt for 1,70 kr. et godt logi, endskønt vi blev klar over, at damerne temmelig sikkert var horere, men de generede ikke os. Næste dag var det Søndag. Vi forsøgte at finde Kristine Svedgård, som skal være i St. Paul, men det lod sig ikke gøre. Derimod fik vi snart ledt Maren Thomsen op, og sammen med hende fordrev vi eftermiddagen med at gå ud til en park, der har et berømt vandfald, »Minnenaha-faldet«. Om natten fik vi gratis logi hos en tysk familie, Jørgen har boet hos. Næste formiddag tog vi 8-10 danske mil ud til en sø, hvor alle de rige har deres sommervillaer. Der var rigtig smukt at sejle om, men jeg synes dog, det var mere interessant at køre langs med den store Mississippiflod, da jeg kørte til Minneapolis. Desuden kostede det 3,75 kr. at komme ud til søen. For Jørgen lader det ikke så meget, thi han tjener 10 kr. om dagen.

Om eftermiddagen rejste jeg sammen med

Maren Thomsen ned til Owatonna, hvor hendes gifte søster bor og har det fint, og hvor dyrlæge Græs bor. Hos dyrlæge Græs sidder jeg og skriver dette brev. Både dyrlægen og M. Thomsens søster er storartet flinke mod mig. Thomsens søsters mand hedder Andersen og har en af de største skoforretninger. Græs har to børn hjemme endnu, to døtre, ellers er alle de andre i meget gode stillinger, somme af dem i meget rige. Det er et helt eventyr at høre, hvordan Græs kom herover med 12 børn og begyndte at agere dyrlæge uden at have lært det og har drevet det til at være en af de mest ansete på egnen. Jeg har været med ham ude på landet et par gange. Over stok og sten går det af de dårlige veje i den pindeagtige vogn med kalechen over.

I dag har vi været ude at kastrere en klap-hingst (en hingst, hvor den ene testikel f. eks. findes tilbageholdt i bughulen), som er noget af det aller interessanteste for Græs, fordi der er kun få, der kan det, og det giver 35 kr. for ulejligheden, han fortryder på, at han ikke har povet sig på det før i det sidste år. Græs forstår rigtig at snakke med farmerne, og han er heller ikke finere på det end dem. Der imod giver fruene og døtrene mere partiet, men således er det overalt i Amerika. Damerne kører, mændene trækker.

Græs' kone fortæller, at bedstemoder var hendes gudmoder. Græs fortæller, at han vilde ikke rejse hjem, om han kunde få den bedste bondegård gratis. Han mener, han har en 6-7.000 kr. om året, og så arbejder han med det, der er hans eneste lyst. Han føler sig som en lykkelig mand, hans ansigt skinner som solen. Han har 3 heste, den ene bruges til damerne at køre med.

Jeg ser en mængde damer, både unge og gamle, der selv kører, de er udmærkede kuske, når det gælder fornøjelse. Jeg gik sammen med nogle damer i Owatonna, en vogn kørte forbi os, hvori der sad en ældre farmer og en lidt yngre kone, det var en stor arbejdsvogn, de kørte i. En af damerne sagde: »Åh, hvor

længe mon den stakkels kone skal sidde i den vogn?» »Så længe som den stakkels gamle mand«, svarede jeg.

Glem ikke at hilse Lars Madsen, siger Græs, ja, jeg husker ikke alle dem, jeg skal hilse fra ham, Hans Christensen, Gesinge; Morten Dave, Anders Møller o.s.v. Konen beder mig ikke glemme Anders Lolks kone, som hun roser meget og er taknemmelig for, hvad hun lærte, mens hun tjente der, hun priser dem for så godt, de var enige om alting.

Hos Thomsens datter fra Lundby fik jeg min gode grønkål, sikke en fornøjelse at svinge skeen en gang. De vilde gerne have haft, at jeg skulde have stoppet længer i Owatonna, men da jeg har stoppet alt for længe de andre steder, blev jeg der kun i 3 dage.

Torsdag morgen kl. 10 tog jeg billet til Verdi, hvor smedens datter Martha Reynolds skulde bo. Verdi ligger 50-60 danske mil vesten for Owatonna og er således ikke så meget ud af min vej mod de vestlige stater. Falentins børn lever også i Minnsota staten, men for meget ud af min vej til, at jeg kan rejse til dem. Billetten til Martha Smeds kostede ca. 18 kr.

Sydøstsiden af Minnesota staten lignede det flade gode farmer land, jeg så i Illinois og Wisconsin, først da jeg kom ind til midten omkring ved byen Mankato, forandrede landet sig til lave skovklædte klipper. Der kom jeg forbi Minnsotafloden, som kun for tiden har lidt vand, men meget dynd. Efterhånden, som det gik mod vest, blev der til sidst ingen træer at se og langt mellem farmerne. Et sted var der så langt, jeg kunde se, kun det øde lave græs, bakker. For første gang savnede jeg trævækst i Amerika. Snart (kl. 4) ankom jeg til bestemmelsesstedet Verdi, som er en lille bitte station, hvor der kun er nogle få huse og nogle store kornelevatorer (korn magasiner). Jeg fik opspurgt, at F. C. Reynolds skulde leve $\frac{3}{4}$ dansk mil norden for stationen. Med glæde vandrede jeg i landskabet, der var nyt for mig. Jeg kunde se umådelig langt, fordi der var

PATENT APPLIED FOR.

Credit No. 7762

Chicago, Milw. & St. Paul Ry.

MINNEAPOLIS (D.)

—TO—

OWATONNA, Minn.

No credit will be allowed unless detached by Conductor lifting Passage Ticket.

THIS COUPON NOT GOOD FOR PASSAGE.

TICKET RATE PAID.

\$2.02

71 Miles

1970

This Coupon to be retained by Purchaser as voucher.

2 togbilletter, som Søren Lolk gemte fra rejsen.

Patented June 29, 1891.

THE NORTH-WESTERN RAILWAY COMPANY

Conductors Punch 1 2 3 4 5 6 7 8

CHICAGO & NORTH-WESTERN RY.

PASSENGER'S CREDIT CHECK.

To be retained by purchaser and sent to Mileage Bureau with Credit Check when applying for refund.

Not Good for Passage

OWATONNA

Holder's signature in presence of Last Conductor: *Søren Lolk*

Certification of Last Conductor.

Holder to fill in spaces below for his record

Credential No. **M 3865**

Destination *Medi*

Rate \$ **5.17**

Refund will be based on the data of Ticket Auditor.

Unless this Credit Check is presented attached to above Passage Ticket, with Mileage Credential specified, to each Conductor en route, and signed by holder in presence of last Conductor, and all other conditions are fulfilled, no refund can be made

En farmer, aldste mand i Owatonna, Minnesota.

fladt og træløst, der var 1/2 dansk mil mellem farmer husene. Hvede, rug, byg, havre, mais og græsmarker var der, hvor hen jeg så. Rugen var nær ved at være moden.

Farmerne, som kørte og rensede mais, spurgte jeg om vej. Jeg viste dem mine danske fotografier, og de fortalte mig, at i Tyskland, hvor de kom fra, var der også mere fornøjelse over det daglige liv end her. Da jeg var kommen over nogle øde bakker og mente, at jeg var nået Marthas hjem, viste det sig, at hun ikke boede der, men en svoger til hende, hun boede netop i modsat retning, der hvor jeg kom fra. Min adresse lød på F. C. Reynolds, men det var til hans broder T. C. Reynolds, jeg skulde, så meget kunde den lille tøddel på T vildlede, men jeg fandt godt nok hen, hvor jeg skulde.

Farmen var indhegnet med pigtråd, så jeg stod i lang afstand og råbte, om Martha Reynolds boede her, og da den unge kone med briller på kom hen imod mig, kunde jeg straks se på hendes raske gang, at det var hende, der kom, hun måtte tænke sig lidt om, da jeg nævnede mit navn, thi hun havde ikke hørt det mindste om, at jeg var kommen til Amerika. Hun er for et år siden gift med en engelsk-amerikaner. Jeg fortalte, at jeg havde smagt på kagen fra deres bryllup, og den smagte så godt, at jeg var kommen for at få mere af den. Det var »allright«. De har et dejligt nybygger hus og 320 acres land (1 acre = 0,405 ha), og når det en gang bliver helt rent og passer, vil det blive første klasses land, men det er jo temmelig nyt prærie land (20 år gammelt). De har givet nogen og 20 dollar pr. acre, men om 20 år vil det være mere end det dobbelte værd, og således er det næsten med al jord her i Amerika, af sig selv bliver den det dobbelte værd. Derfor er det jo en bedre forretning end at fæste (leje).

Sæden står smukt her, men giver ikke så meget, da der er så meget ukrudt i; men når her bliver plantet, rensat og bebygget, bliver det en fin plads. De har for tiden 4 malkekøer,

men har så meget ungkreatur, at de til vinter vil have 12 køer. I sommer har manden en halvdøv karl til hjælp, og de to har 300 tdr. land at passe.

Smedens datter er en ung kvik kone, som ikke er bange for at tage en hånd med, det er akkurat, som vi kan se hendes søster Ane, både af udseende og i sin færden. Hun har mange blomster og bliver sikkert af sin mand betragtet som en blomst. Lig Jens Rasmussen vil Mr. Reynolds nok sige: »Ja, Martha, hun mente jo!« Ja, han er en grangivelig »Jens«, og hun en rigtig »lys smedemutter«. Hun burde have nogen skænd, thi hun har forglemt for meget af det danske. Få har jeg truffet, der har glemt så meget som hun i så kort tid, skønt det gør så meget, at hun var så ung, da hun rejste. Det undskylder naturligvis også, at hun lever her så ensomt og gift med en ren englænder.

Jeg bliver her få dage, rejser så til North Dakota. Jeg ved ikke, om jeg besøger hendes søster Marie, hendes farbroder eller dyrlæge Skovs søn, det er noget af min vej. Ikke heller træffer jeg Niels Knudsens datter, hun lever for langt af vejen, og det svinder allerede stærkt af mine penge. Måske skal jeg have 500-600 kr. sendt til at rejse hjem for, men jeg skal i næste brev give nærmere besked. Jeg tænker nok, at jeg fra Californien vil gå gennem de sydlige stater til New York i steden for at rejse over det store ocean. Jeg tænker, at jeg af den vej kan nå hjem til midten af Oktober.

Kærlig hilsen fra mig Søren

*(Brevkort poststempelt: Tacoma, Wash. Jul. 31 - 1903 og Yelm Jul. 31 - 1903).
til: Mr. C. W. Sørensen,
Yelm, Thorston Co Washinton.*

Kære Kristian!

Jeg anløb forskellige pladser i Minnesota,

Højskolen "Danebod" i Tyler, Minnesota.

Floden ved Thompson-faldet i Montana.

ankom så her til Tacoma i lørdags fattig på timeligt gods. Jeg fik allerede arbejde ved for-
tovs cementeringen i Mandags (2 1/4). Første
dag havde nær taget livet af mig med sten-
hjulbøren, men nu er jeg oven på og tænker at
arbejde her en 14 dage, så kommer jeg ud at
se til eder en 8 dages tid. Måske hele den rå-
singske bande laster en vogn med fødevarer og
kommer med mig ud.

S. Lolk Sørensen
2002 South K st.
Tacoma.

South Tacoma, Washington d. 23. 7. 1903.

Kære fader!

Jeg blev en 3-4 dage hos Martha Smeds i
Verdi, et par dage mere, end jeg havde
bestemt, men de var meget flinke mod mig,
og jeg traf en jyde dér, en vognmand, som
ville køre mig over til en plads 5-6 danske
mill fra Verdi, hvor der lever éne danske. Tyler
hedder pladsen, der er en stor dansk kirke.
Præsten hedder Pedersen og er fra Ryslinge.
Der er en stor nylig ombygget dansk højskole
»Danebod«. Det var om Søndagen, vi kørte
der over. Forstanderen Knudsen var ikke
hjemme, ikke heller var de hjemme, dem vi
skulde have besøgt, men vi besøgte alligevel
adskillige flinke danske. En Jens Sørensen fra
Horsens, hvis broder er afdøde folketings-
mand Sørensen. Hans datter er født i
Amerika, men har været et par år i Danmark,
hun er gymnastiklærerinde, en kvik pige. Der
traf jeg også en jydsk pige, som er i besøg i
Amerika lige som jeg.

Vi besøgte en mejerist dér, som ikke havde
meget tilovers for Danmark, men han var all-
igevel glad ved at tale med mig. Jeg fortrød, at
jeg ikke blev længere i den danske højskoleby,
det var omtrent som at komme til Ollerup.

Dog, det kan være, at de danske ikke havde
været så gemytlige, var jeg bleven der længere;
thi næste dag havde vi en meget ondartet
storm med hagl så store som hasselnødder,
meget af deres korn blev totalt slået ned. Også
Martha Smeds egn blev ramt. Hendes mand
tog den med ro, skønt han mente, stormen
havde taget det halve af hans hvede og byg og
en del af havren. »Jeg får ingen mølle sat op i
år«, sagde han. Forrige år tog det også det
halve af hele grøden, det siger ikke så lidt, når
de har 360 tdr. Land med sæd, når det den
ene dag ser ud til en lovende høst, men næste
dag er det halve slået ned.

Da uvejret trak op, blev den halve himmel
helt blåsort, hvem der har kælder, tyer ned i
den, thi de ved ikke, hvad øjeblik en skypum-
pe kommer og tager hele huset med sig. Disse
haglstorme og skypumper gør hele den mid-
terste part af Amerika så usikker og er skyld i,
at det ikke er meget bedre at farme, end det er.
Måske var det godt, at jeg overværede sådant
et uvejr, ellers havde jeg haft et alt for glim-
rende indtryk af forholdene der.

Tirsdag morgen kl. 4 skulde jeg gå med
toget, men da kl. var 4, lå jeg endnu i min
seng, og der var 1 1/2 fjerding vej til stationen.
Heldigvis var toget så meget forsinket, at jeg
alligevel nåede at komme med. Det havde dog
ingen ulykke været, om jeg ikke var kommet
med; thi da jeg var kommen ind midt i Syd
Dakota, gik det tog ikke længere, så jeg måtte
stoppe der til om aftenen, og der gik tog nord-
på. Martha havde givet mig en god mellem-
mad med, så jeg led ingen nød, men kedeligt
var det, at jeg kørte hele Syd og Nord Dakota
igennem om natten.

Da jeg kom til Jamestown i Nord Dakota,
tog jeg billet derfra helt til Wahington, hvor
Jens Sørensens sønner, Lars Jyde og alle de
andre tåsingler lever. Hidtil havde jeg haft bil-
lige billetter med North Western linien, nu
skulde jeg køre med Northern Pacific linien.
Jeg er ikke klogere, end at disse to linier stod
således i forbindelse, at jeg kunde få billig bil-

let, men det lod sig ikke gøre. Da jeg havde købt billet, var jeg ikke i besiddelse af mere end 17-18 dollars. Jeg kørte da afsted med den følelse, at jeg måtte se at komme rigtig afsted, thi ellers nåede jeg ikke ud til Christian Sørensen. Men jeg kørte også med den følelse, at jeg kunde være tryk for, at ingen vilde tage mine penge.

Nord Dakota skal være det store hvedeland, med vældig store hvedefarme, men hvor jeg kom igennem var kun øde steppeland. Først var det uendelig flade og træløse sletter, vi kørte en halv dag, hvor jeg ikke så andet land, enkelte steder var der dog mærket veje af med en plov og lige så land, hvor der skulde til at farmes. Mod aften blev hele landskabets flade bakker lige så øde.

Næste dag kørte vi hele dagen i bjerglandet Montana. Enhver må beundre amerikanerne for, at de har turdet give dem i kast med at lægge bane an igennem et så uvejsomt bjergland. Vi ved, at det går godt den meste tid med at snurre rundt i disse bjerge og klipper, hvor det ellers vilde gå galt. Jernvejen går så vidt muligt langs med fjerghfloderne, hvor der lige er sprængt så meget bort af klippen, at toget kan gå der. Til den ene side er klippevæggen så højt op, som vi kan se, lige ved den anden side er floden. Der rudser vi rundt i rasende fart, snart langt nede, så højt oppe på spinkle træbroer, så lige ind igennem en klippe.

Jeg tog adskillige billeder, men jeg ved ikke, om de vil blive gode, thi jeg måtte tage dem i farten, da toget næsten altid stopper på de flade steder, hvor der ikke er så storslået natur. Ved Idaho fik jeg et billede af nogle indianere. De rigtig høje Montana bjerge fik jeg ikke at se, da vi kom til at passere dem om natten, fordi vi måtte stoppe $\frac{3}{4}$ døgn, et tog, som kom fra den modsatte side, var rendt af sporet, ca. 20 vogne blev spoleret, maset, men heldigvis var det et fragttog, kun en mand blev dræbt, en jernbanearbejder, som allerede før havde mistet den ene arm. Jeg så lokomo-

tivet kom ind med ham, han var endnu ikke død da, men lå og løftede med den halve arm. Over alt ved jernbanerne arbejder en mængde, som har mistet et lem. Kun $\frac{1}{5}$ af dem skal dø en naturlig død. I det øjeblik, jeg var på det værksted, hvor Jørgen Mortensen arbejder, var der en, der fik de to lange fingre reven af sin højre hånd i en sav, det gjorde et sørgeligt indtryk på mig, så jeg gik straks ud.

Toguheldet gjorde, at jeg kom til at køre igennem Montana bjergene ved nat, det er ellers noget af det interessanteste at se. Da jeg om morgenen ankom til Tacoma, hvor så mange tåsingener lever, viste det sig, at enten var mine adresser gale, eller de var flyttet. Op ad formiddagen fandt jeg dog en jydsk vognmand Jensen, som vidste, hvor de boede, dem jeg søgte. Hos ham blev jeg vasket, vi bliver nogle slemme skorstensfejere af at køre med toget 3-4 døgn i træk, skønt der er både vaskevand, drikkevand og lokum i hver jernbanevogn. Men det støver så forskrækkeligt.

Hos vognmanden fik jeg frokost og middagsmad. Han boede 5 fjerding vej fra Tacoma, men om eftermiddagen kørte han ind til Tacoma og tog mig med. Undervejs fortalte han mig om alt det røver-uvæsen, her er på denne egn. Et sted er det haglene, et andet sted røverne, det er galt med. Dog enhver færdes lige trygt for det. Lidt mere eller mindre fare, der er fare, hvor vi går. Der kan jo være fare ved at cykle hjemme, derfor lader vi ikke være. Amerikanerne ved jo ikke, at det er et land, hvor der er mere rolige forhold, mindre varme o.s.v.

Hos denne vognmand tjener Anders Andersen Båre fra Strammelse. Jeg tror, hans far kaldes Jens Jyde. Han roses af alle. Han har allerede skaffet sig 80 tdr. land, som brødrene Sørensen skal gøre i stand til ham. De 3 Sørensen lever jo ikke så få mil her fra ude på landet og arbejder med skovland og skov.

Jeg har hilst på begge Kildemændene fra Gesinge. De er på et vaskeri her i Tacoma. Jeg skal senere besøge dem. Jeg har hilst på 3

Anders Båre.

Anders Jyde, H. J. Petersen, Tacoma, Washington.

Tamboer fra Gesinge og besøgt den ældste, Rasmus, som har bygget sig et stort nyt hus med elektrisk over alt. Her er to brødre mere, Hans og Gustav. Det lader til, at de befinder sig meget vel herovre. De gør arbejde i en stor handelsforretning. Jeg har hilst på begge Kildemand-sønnerne fra Gesinge, men kun ganske flygtigt, thi det var på en lørdag, og de arbejder i et vaskeri. Jeg har hilst på begge Clausnerne fra Stjoul, den ældste, Claus, er skibstømrer. Hans Clausen var det jo, der rejste over tillige med mig, han arbejder på en savmølle og lader godt tilfreds.

Da jeg om Lørdag aften fandt ud af, hvor Larsens broder, Anders Jyde, boede, var jeg ovenpå. Anders er gift med en rigtig flink og smuk norsk jente og har allerede en stor pige, som han venter skal blive dronning i Tacoma. De lejer et lille smukt hus med en stor have til. Byen Tacoma er bygget som på en meget bred og høj trappe; de bor på et af de øverste trin. Ingen kan køre i denne by uden mægtige bremsere på vognene, og næsten ingen giver sig af med at gå fra neden og op efter.

Byen er på 50.000 mennesker; har en meget god havn. Den er den smukkeste by, jeg har set i Amerika, fordi den er bygget på disse skråninger. Langt borte kan vi se et stort bjerg, hvid i toppen af evig sne. Jeg har ventet at finde Larsen hos sin broder, men han var lige taget ca. 10 mil ud i landet på en savmølle. Han har ellers arbejdet her inde i byen med at rydde spolte op (tåsinge-udtryk for: træstubbe); men var bleven ked af det megen skovlarbejde.

Hos Anders Jyde traf jeg en tåsing; Hans Jørgen Jensen fra Vindeby, hans far har vist boet ude på Øret, han har i hvert fald det tilnavn. Både han og Anders er vognmænd, de har hver et par mægtige heste og store vogne, de kører jord og sten og sådan arbejde, jeg tror, det er en god forretning, de har ca. 5 dollars om dagen, og det koster dem 1 dollar at holde hestene. De arbejder fra 7 til 6 med hestene, men må op før 5 og er ikke fri for

deres pasning før efter 9 om aftenen. De skal strigles, vaskes og fodres, når de kommer hjem med dem, ellers kan de ikke holde.

Da mine penge var svundet så meget ind, besluttede jeg at arbejde mig nogen til. Jeg kom om Lørdagen, og allerede om Søndagen skaffede Anders mig arbejde, så jeg kunde gå på den om Mandag morgen. Jeg arbejder med cement-fortovslægning og tjener 2¹/₄ dollar om dagen = ca. 7¹/₂ kr., men min kost, som jeg får hos Anders, koster mig godt et par kr. om dagen. Første dag blev jeg sat til at køre slæde sten op ad en skråning til cement-maskinen, det havde nær taget modet fra mig med det samme, det tog huller på mine fingre, jeg er jo ikke vant til noget nu. For det arbejde med hjulbør får vi 8¹/₂ kr., men jeg vil hellere nøjes med 7¹/₂ for at gøre skovlarbejde. Jeg sagde så til formanden, at jeg vilde hellere gøre skovlarbejde. Det går de fleste således med hjulbøren. Jeg har tænkt mig at arbejde her 14 dage, endskønt det er kedeligt ensformigt arbejde. Om 8 dage smider jeg så skovlen og rejser lidt rigere ud til Christian Sørensen og holder ferie en 8 dages tid, så tænker jeg at gå ned og prøve arbejdet i Portland og derfra til San Francisco i Kalifornien og prøve arbejdet der.

Jeg kan ikke se, at den amerikanske arbejder bliver behandlet flinkere end i Danmark, snarere hundset mere. De tør dårlig gå og tage en drik vand, pisse behøver de ikke så meget, det våde går jo bort i sved, jeg har ingen set drikke øl på pladserne, der bliver intet sagt under arbejdet, måske er det lige så trivielt for dem, der arbejder i byerne hjemme, der kender jeg jo ikke.

For et par dage siden kom Larsen tilbage fra savmøllen. Jeg tror ikke, han er ked af Amerika, men jeg tror, han sad lige så gerne hjemme og spiste øllebrød med Margrethe. Når han bliver vant mere til forholdene og kan snakke, vil han nok synes bedre om forholdene. Jeg for min part brød mig heller ikke om at arbejde her i længden. Her er for lidt gemytlighed; men her tjenes mere.

Jeg ved, I skal bruge mange penge hjemme i år, men hvis I ikke allerede har hævet dem, står der godt 300 kr. på min bog. Måske jeg har nok, når jeg får sendt en 300 kr. men jeg vil dog nok have, at I sender mig 400 kr. til at rejse hjem for, bruger jeg ikke dem alle, kan jeg tage dem med mig hjem. Jeg vil have dem sendt til First National Bank, San Francisco, Californien.

Vil I sende 400 kr. til:
Søren Sørensen
First National Bank
San Francisco, California.

Da det varer længe om at gå her til, er det bedst at sende dem straks. Lad banken i apoteket sende dem.

I har vel allerede haft løbegilde, når I får dette brev (søsætning af broderens nye skib).

Samtidig med at I sender pengene, skriver I til mig igennem min gamle adresse i Chicago, hvor eders breve bliver sendt mig fra. Jeg har kun haft et fra eder endnu, men jeg tænker, at der ligger et til mig hos Christian Sørensen.

D. 2. august 1903, Tacoma.

Hilsen Søren

Hilsen fra Larsen, specielt til Margrethe og hilsen fra Anders Jørgensen til eder alle.

*Ball Hill d. 12. 8. 1903.
Thurston County, Washington.*

Kære fader!

Jeg har endnu kun modtaget et brev fra eder, så jeg længes snart efter at høre fra eder, skønt jeg jo nok kan forstå, I har andet at tage vare på end at skrive til mig hver anden dag. Jeg har på fornemmelsen, at Peder snart er ved at

gå i søen. Jeg får vel fortjenesten med at fotografere det. Lad mig nu høre, hvorledes det blev med de forskellige afgrøder, om I lavede græsfrø og om kreaturerne.

I de 14 dage, jeg var i Tacoma, hvoraf jeg arbejdede de 9, havde jeg fået begyndelsen af lidt hjemlængsel. Det kom vel noget af, at jeg syntes ikke bedre om mit daglejerarbejde, end jeg syntes om at være soldat. Det går fuldstændig soldatermæssig til. Det går efter klokkeslet en ladefoged går over os og driver med os og skælder folk. Han sagde til mig: »Arbejd, arbejd, hvis du vil være her!«, eller »Din grønne hund, kan du ikke forstå engelsk!«, i en toneart, der ikke var af de blideste: Jeg tror godt, jeg trængte til at arbejde hårdere, men dagen er så nederdrægtig lang med sådan en laban over sig. En sådan arbejdsdag på 10 timer syntes mig lige så lang som en hel uge (Larsen siger det samme). At en sådan ladefoged kan behandle folk, som de gør, kommer af, at der hver morgen står friske folk, som gerne vil have arbejde, særlig svenskere, som lige er kommen hjemmefra. Også de ældre arbejdere, som har en fordringsfuld ladefoged til kone, er jo nødt til at tage mod et og andet af ladefogeden på arbejdspladsen. Han kan ikke så godt flytte med hele familien.

Nogen arbejder ikke mere end en dag på en plads, så tager de en anden, jeg så en, som ikke arbejdede længere end til middag, han holdt ikke af arbejdet, det var netop det samme arbejde med hjulbøren, som jeg skrev om, han får så sin anvisning på at have arbejdet i 5 timer og kan hæve pengene på den i en bank. Hvem der kan blive et sted, kan nok få lette og godt betalte pladser, men ellers hvem der skal tjene dem frem med hænderne som daglejere og har en flot doven kone, driver det ikke en gang så langt, som daglejere hjemme og har det ikke nær så godt. Når folk bliver rige her, sker det mest ved fordelagtige handler og foretagender, hvem der ikke har evner i den retning, kommer ikke langt i Amerika. Da jeg havde arbejdet i 9 dage, tog jeg min

R. Tambo, Tacoma 1-8-1903.

Brødrene Sørensen på jagt ved faldet.

betaling 20 dollar, men da jeg endnu blev i Tacoma en 4 dage, blev der ikke stort ud af det; thi 9 1/2 dollar kostede min kost og logi hos Anders Jyde, 1 dollar kostede det at få mit skrin frem og tilbage fra jernbanen, jeg købte noget arbejdstøj, jeg var nødt til at bruge adskillige lommepege. Jeg måtte have lidt cigarer med ud til fætrene, så jeg var næsten ikke rigere, end da jeg kom til Tacoma.

Larsen mener, at han snart har tjent, hvad det kostede ham at rejse her over, men ellers går det de fleste unge mennesker således, at hvad de tjener hårdt hele ugen, det giver de ud Lørdag aften og om Søndagen. De er således velskikkede til at tage imod hvad som helst af deres arbejdsformand.

I de 4-5 dage, jeg ikke bestilte noget i Tacoma, gik tiden med at lave nogle fotografier og læse noget engelsk og med at se mig om i byen. Byens størrelse er en 60.000, har meget store varehuse og er udskibningssted i stor stil for tømmer, korn og humle. Her er et par af verdens største savmøller, hvor et par tusinde mand arbejder, der drejer og vender de ved maskinkraft træstammer, der er så tykke, som en mand er høj til skulderen, lige så let som vi flytter en sluestang (tåsingeudtryk for stænger, der bærer halmloftet over stald og lo).

Om Mandagen tog jeg ud til fætrene. De bor en 10 danske mil fra Tacoma. Toget går ikke længere end til en plads, der hedder Yelm, der fra ud til Ball Hill, hvor de bor, havde jeg ca. 3 1/2 dansk mil at gå. Kl. var 3 1/2, inden jeg kom fra Yelm, så jeg måtte skynde mig for at nå der ud inden aften. Det meste af vejen gik gennem skoven. Jeg traf kun et hus for hver dansk mil, hvor jeg kunde spørge om vej. Det var vist nok et held, at jeg fandt den rigtige vej; thi der var lige så mange biveje og stier, som kunde lede mig vild, som når vi kører ad skovvejen ud til »Mester«. Men det er en af de smukkeste ture, jeg har haft i Amerika. Træerne er slanke, 100 alen høje graner, cider og andre slags træer og buske. Der

snoer vejen sig igennem lidt op og ned, hvor træerne er blæst om over vejen, er de savet igennem og kastet til siden. Der er en sød behagelig duft af al den trævækst.

Her så jeg det Amerika, som jeg i min fantasi så, når jeg læste om Robinson og indianerhistorier. Små åer rinder her og der, som indianerne har sat munden til og drukken af. Mange forskellige slags bær løser hinanden af sommeren igennem, af dem har de haft nok at spise. Det er en skam at tænke på, at disse store dejlige skove vil blive hugget ned eller brændt inden så mange år.

Jeg fandt ud til eneboerne uden at gå fejl, men dygtig træt og sulten. I frastand kunde jeg fra et fotografi kende deres hus. Træerne er savet ned i en omkreds af huset som en lille mark hjemme, men stubbene står endnu, og der vokser kun græs i mellem dem, længere fra huset ligger endnu stammer oven på hinanden og venter på at blive brændt op, så der kan blive plads for lidt græs. Ikke langt fra huset løber en flod, og lidt længere borte ligger bjergene Ball Hill, hvor deres køer og heste travet omkring med klokke om halsen.

Sørens kone var netop i færd med at lave aftensnad, og begge brødrene, Søren og Kristian, sad og røg tobak, da jeg kom ind. Magre er de, endnu mere end mig. Her ude i skoven er der ikke noget, der hedder at pynte sig eller smykke stuerne eller gøre så mange anstalter med levestilen. Her findes ikke den elendige travlhed, som jeg overalt har truffen på. Her har de tid til at tygge deres mad og ryge en pipe tobak. De læser halve dage, når det passer dem. Kristian og Søren og hans kone bebor det hus, de har billedet af hos Jens Sørensen. De har selv bygget det, det er både smukt og rummeligt og solidt. Der er en lille veranda foran med kvist oven over, bagtil en lille tilbygning med køkkenet. I dagligstuen er en stor åben kamin, hvor de om vinteren brænder store stykker brænde eller snarere bark, som er bedre. Når de ønsker sig fisk, går de bare hen til floden og snører sig nogen.

Søren og jeg fiskede forleden dag, men vi kunde ikke rigtig få dem til at bide, jeg fangede dog 4. Fasansteg kan de få, hvad øjeblik de vil, bare gå ind i skoven med bøssen et øjeblik. Så snart vi skal et eller andet sted hen, tager vi bøssen med og har gerne en fasan med os hjem, vi skal dog rigtig på jagt en dags tid. Her er bjørne, dog vist ikke mange, men ellers er her fredeligt for slanger og udyr. Vi skal ud at plukke brombær i dag, der skal være masser af dem op ad bjergsiden. For øjeblikket har Kristian og Søren ikke uden 12-13 køer og noget ungvæg, da de har solgt så mange. Skønt de har så mange køer, køber de dog alt deres smør, de vil ikke have den ulejlighed med malkning o.s.v. De har blot deres køer for at få kalve, dem har de så, til de bliver 3-årige køer, som de så sælger for en 40 dollar. De regner, at sådan en 3-årig ko i alt har kostet dem 5 dollar, de skal have en smule hø om vinteren og som kalve lidt majs, ellers bjærger de ligesom hestene det meste af føden ude i skoven hele året rundt. For øjeblikket har de kun en ko, der malkes; den kommer hen til stalden to gange daglig, hvor dens kalv går. Kalven malker ved den ene side, og vi ved den anden. Det er en dejlig stor ko med en klokke om halsen. Deres andre køer har jeg ikke set, de kan vandre, hvor de vil i bjergene, men har dog en følelse af, hvor de hører hjemme.

Om vinteren savér de nogen af deres store træer ned og laver gode penge af den vej; jeg tænker, de har en 400 tdr. land, det meste af det er skovland, med prægtige træer, som dog ikke er meget værd, da her er så mange 100 alen høje træer, savér de dem om, så de ligger på kryds og tværs, så vi næsten ikke kan komme over dem. De stikker ild til og brænder hele historien op.

Martin har skilt sig ud fra brødrene og bor i et lille blokhus, hvori der kun er en stue. Han har en 70 tdr. land et par heste og et par køer. De kalder ham »Skipperen«, han kommer gerne hen hos os hver aften og får en passiar

til en cigar. Her hos disse brødre har jeg for første gang truffet mennesker, som ikke behøver at slide fra morgen til aften. De har stunder til at leve livet, men de er heller ikke slaver af begæret efter fine klæder eller luksus i huset. De er deres egne herrer, mere end nogen jeg har truffen før. De laver vist nok ikke mange penge, men de behøver dem heller ikke. Jeg kan ikke lade være med at tænke på skriftstedet: »- de sår ikke, høster ikke, sårker ikke i lade og dog føder deres himmelske fader dem o.s.v.«. De lever et slags hvidt (ikke vildt) indianerliv. Her er de rette omgivelser og den rette ro til at læse Longfellows digte og øve mig i engelsk læsning.

Jeg tænker at blive her en 14 dage ialt og så gå til Portland i Oregon og blive der en 8 dage og der fra til California.

Jeg håber, at I har fået brevet, hvori jeg skrev, om I vilde sende mig 400 kr., men for en sikkerheds skyld vil jeg skrive det samme som sidst: send 400 kr. til: First National Bank, San Francisco, til Søren Sørensen. Jeg skriver denne adresse igen, da jeg jo ikke kan være helt sikker på, at I har fået det forrige brev fra mig. I sender nok svogerens lidt underretning om mig en gang imellem. Jeg føler mig allerede så meget selvstændig herovre, at jeg igen har lagt fuldskæg op, det næsten morer mig at have det blandt disse naragtige amerikanere, der lader sig rage i nakken, og som ikke tør være anderledes, end moden foreskriver. Hvis en mand bander i en jernbane kupé, hvor der er damer til stede, vil han straks blive varskoet af konduktøren, er der ingen damer, kan de bande så meget, de vil. Det skurrer lidt i ørerne, når jeg påstår, at amerikanerne kan lære lige så meget af os som vi af dem, og at vi i Danmark ikke nær går med så mange falske forestillinger om os selv som dem.

Kærlig hilsen fra Søren
17. 8. 03.

Lad Henningsen forlænge min ulykkesforsikring til november.

Gertrud Højtens, Russellville d. 1. 9. 1903.

*Portland,
Oregon.*

Kære fader!

Jeg blev så hos Christian Sørensen i 14 dage og havde en rigtig god tid, netop den dag, han kørte mig til stationen, modtog jeg på vejen eders brev, hvad jeg er meget glad for. Jeg ser, at Peder er sejlklar nu, ja, det er som færge- manden siger et svært fint navn, han har fået givet det, det skulde egentlig have heddet »Diogenes' tønde«.

Hvor rugen bliver sået, har jo ikke så meget at sige, men jeg tror ikke, jeg kan sige herovre, hvor jeg helst vilde have den, men I sår vel ikke for mange tdr. land, så det har jo ikke noget at sige hvor. Ellers skulde vi jo have rugen sået i en ompløjet græsmark. Begge Midtmarkerne, der ned til stranden, og begge Sønderbjergmarkerne skal pløjes om i efter- året. Læg bare kartofler og roer, hvor I synes er bedst. Det er morsomt at høre, at der er avlet godt hjemme igen.

Jeg må nu fortælle om mine seneste oplevelser....

Kl. 9 om aftenen ankom jeg til Portland. Jeg tog straks med sporvogn hen til det hotel, hvor Anders Skovs adresse lød på, men han var rejst fra byen for nogen tid siden, men dog ikke længere, end at jeg venter ham ind på Søndag. Jeg fik så Lars Skovs adresse til et andet hotel, men klokken var allerede bleven så mange, at han var gået (Underste linie i brevet utydelig) var der ingen, der vidste, hvor han lå. I samme hotel var der ølsjap. Jeg satte mig i et hjørne og så på dem. Det regnes ellers ikke for fint at gå ind i sådanne ølsjappe, hvor der drikkes, spilles, råbes og tumles som i de værste værtshuse hjemme. Af den slags

ølhuse er her en utrolig mængde i Amerika. Jeg driller amerikanerne af, at de har alle disse ølhuse, fordi de ikke har øl i hjemmene. Jeg fik et lille værelse til 75 øre, men også der var jeg forfulgt af væggelusene, endskønt jeg havde taget bukserne inden i støvlerne. Skønt jeg kun sov to-tre timer, tørnede jeg alligevel ud af sengen kl. 5. Nede i gangen mødte jeg en lille pusling, som jeg straks kunde se var Lars Skov. »God morgen, Carlsen«, sagde jeg. Han ligner akkurat sig selv, han arbejder i en isforretning, han har vist gjort det rigtig godt herovre, thi han holder sammen på, hvad han tjener. Han spekulerer på at gå hjem og se sin fader, inden han dør, og hvis han synes om det, købe sig en lille ejendom og blive hjemme.

Fra ham gik jeg så hen og besøgte Søren Kristensens datter, Mine, som er gift med en jyde, en rigtig behagelig mand. De har en lille smuk villa, som de selv ejer, og manden tjener godt med at gøre rent i en stor købmandsforretning. De har en lille nydelig søn. Og så tænker de meget på at gå til Danmark og købe dem en mindre ejendom, da manden er så bleg og tror at have bedre af at arbejde i det fri. De var sjælden elskværdige mod mig. Sofie ville blive stolt, hvis hun så, hvor pænt (underste linie i brevet utydelig) Petra Christensen er hos sin søster, men jeg har ikke talt med hende endnu. Jeg kan hverken råde dem fra eller til; thi hvem, der har råd til at skaffe dem en selvstændig stilling, lever lige så vel her som hjemme. Han viste mig noget omkring i byen, som er temmelig stor og har en nydelig beliggenhed. Den ligger på begge sider af en flod, der ikke langt fra løber ind i en anden flod, Columbia floden.

Med elektrisk sporvogn tog jeg ud til Jakob Fogeds broder, som lever et stykke uden for byen. Han har 7 vakre børn. Han har det vist rigtig godt; men havde han solgt sin jord i rette tid, havde han været en mand på 300.000 kr. Men i halvfemserne kom der en dårlig tid, så han måtte sælge sine byggegrun-

de for $\frac{1}{4}$ af, hvad han ellers havde været budt, men han er en holden mand alligevel. Næste dag kørte han for mig ud til Per Niensens svoger, Hans Vogn fra Lundby. Undervejs var vi inde og besøge en søster til Klemmesens kone i Lundby. Hun er gift med en svensk gartner. De driver også deres jord som et slags gartneri. Det blev aften, inden vi nåede ud til Gertrud Højtens. De bor mellem 3-4 danske mil fra Portland, men man kan køre derud med elektrisk sporvogn for 5 cent = 18 øre. Gertrud Højtens har 3 nydelige snart voksne døtre og 4 mindre drenge. Hilsen fra Gertrud Højtens.

Vi traf hele familien nede i deres bærhave i færd med at plukke brombær, som her dyrkes på samme vis som hindbær hjemme. Det er en stor fornøjelse at være hos denne familie. Hele dagen går med smil og latter. Her er den rette klang i huset. Hun fortæller, at du har sagt, at du vilde have hende, hvis du blev enkemand. Skulde jeg have haft stedmoder, tror jeg ikke, der var nogen, jeg hellere vilde have haft end Gertrud Højtens. Deres børn er ikke sådan vanartet som så mange danskeres børn her i Amerika. De hjælper alle til at plukke frugt. De har en 15 tdr. land, hvor af det meste drives med frugtavl. Flere tdr. land med jordbær, med hindbær, med brombær og store frugthaver. Her er den første plads i Amerika, hvor jeg tænker jeg skal lære noget, som jeg måske kan udnytte praktisk hjemme. Jeg har også besøgt en Skævtækker fra Knudsbølle, som har en lignende stor flittig børneflokk, der næsten er fordelagtig at have på sådan en farm. Hvem der er nogen drift i, laver store penge på sådan en frugtfarm. Jeg ville ønske, at Jens Skovfoged var her og så disse store velplejede brombær, hindbær, jordbær og frugt pladser. Bærbuske er akkurat sat i lange rækker, som vi har gjort ude i Kalvehaven. Der er så vidt i mellem rækkerne 7 fod, at de kan køre der imellem med gødning (6-7 fod imellem). De har 10 alen mellem frugtræerne, de pløjer og harver under

dem, og de sprøjter dem hver vinter med en vædske, som består af 50 pund ulæsket kalk, 50 pund sulphur (svovlmel), 50 pund groft salt kogt godt i vand. Kalk og svovl koges stærkt en time, derefter kommes saltet i, og det hele koges et kvarter mere. Denne portion blandes op med varmt vand, 300 kander 100 grader fahrenheit og sprøjtes så varm som muligt på træerne om foråret, førend blomsterne er kommen videre frem. Om sommeren kan de oversprøjtes med 6 pund blåsten, 4 pund ulæsket kalk i 80-100 kander koldt vand.

Der skal helst holdes løs jord under træerne, hvert efterår gøder de og pløjer fra træerne, hvert forår kaster de jorden ind til dem igen. Stikkelsbærbuskene plukkes på den måde, at de spreder et sejl under dem, så har de lige som nogle store heste-redekammer med et skaft på, hvor med de river bærrerne af, bagefter renser de så hele historien på rense-maskine (Det er Hans Vogns egen opfindelse). Hans Vogn kører hver morgen kl. 3. til Portland med en vogn bær eller æbler. Jeg var med ham ind en morgen. Vi solgte tingene til kineserne, i hvis hænder det meste frugtsalg er. Nogen kinesere kører omkring i byen, andre bærer sagerne i store kurve. Jeg prøvede at gå under sådan et kinesisk frugt-åg, men måtte prøve til to gange, inden jeg formåede at rette knæene under disse to kurve, og om jeg havde fået nok så meget, kunde jeg ikke have flyttet en fod frem. Et øjeblik efter kom kineseren, satte lige skulderen under stangen og trippede ad vejen med kurvene rundt omkring i byen.

Hans Vogn kørte mig ud til en sønderjyde, der hedder Godskesen, der er gift med en datter af Kristiane fra Bjernemark, altså svoger til R. Husman. Hun og hendes søster har hvert et nybygget hus, der ligger side om side. Disse huse vil de dog sælge, da de ligger på den grund, hvor der skal være verdensudstilling om et par år. Der arbejdes allerede på udstillings grunden.

Denne sønderjyde har megen længsel efter Danmark og vil gerne have at vide af mig, hvad jeg mener om Danmark. Men jeg tør hverken råde fra eller til, til en mand der har været her i 17 år, og som jeg ikke kender så nøje. Han har en 18.000 kr., men for den sum kan han jo også få det godt herovre. En mand med 18.000 kr. skal spare mere hjemme, end han behøver her, selv om arbejdet kan være omtrent ét. Han tog mig med op på et meget højt sted, hvor vi kunde se umådeligt langt omkring. Vi kunde se, hvordan to floder kommer og løber sammen, vi kunde se over hele byen og langt borte tre store bjerge »med krans af 1000-årig sne« og langt til begge sider store bjergkæder.

Om aftenen traf jeg sammen med Lars Degn, broder til Ane Dyrens. Jeg besøgte næste dag Hans Rask fra Helluf. Han har ellers haft en farm, nu arbejder han på samme savmølle som Lars Degn. Han har et fint hus og har vist tjent meget godt ved sit farmeri. Raskens er af dem, der ikke bryder sig meget om Danmark.

På samme savværk traf jeg H. P. Møllers broder, som I husker, der rejste tillige med Per Nielsens Anders. Jeg traf Kristian Povlsens søn der på møllen, og han har haft en let plads dér i flere år og var glad ved at være der. Dér traf jeg også Per Josbesens søn, der rejste over tillige med Larsen. Han synes ikke så farlig om Amerika. Jeg besøgte søbysmedens datter. Jeg synes, der var lidt for meget amerikansk mod i hende, hun er gift med en jyde, der går vagt på en savmølle om natten. Der går 7-8 mand vagt på savmøllerne hver nat, da der er så mange, der har lyst til at stikke ild til dem.

Om aftenen tog jeg så atter ud til Gertrud Højtes. Her traf jeg et par Krøller, brødre til fruén på »Krølleslot«. Ikke langt fra dem bor Jakob Klavsen fra Bjerreby, gift med en af navn Strynbo. De har også en god frugtfarm.

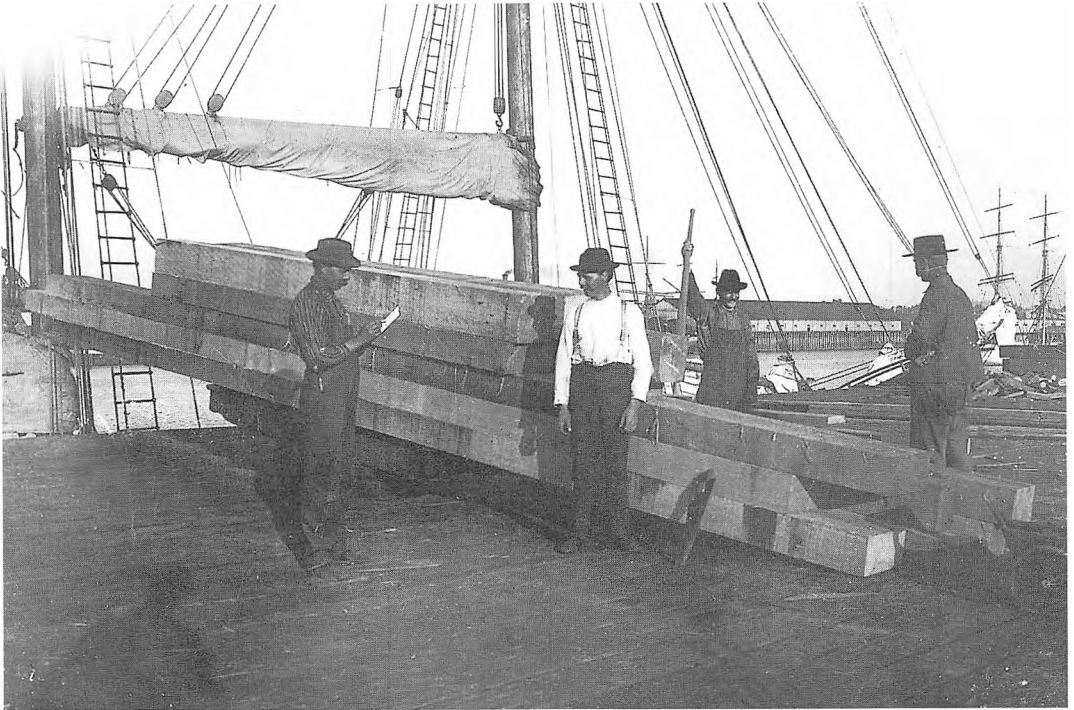
I aftes var jeg hos Anders Højte og spise til aften. Han er gift med en amerikanerinde af

tyske forældre, en nydelig kone, kun 25 år gammel, hun har allerede skænket ham to drenge. Anders Højte har et fint nyt hus med 4 tdr. land, som skal laves til frugtfarm. Han har vist et par huse inde i byen, som han lejer ud. Han har ikke været rigtig rask og ser lidt bleg ud. Hos Anders Højtes traf jeg sammen med Hans Løjtvad fra Lundby og hans kone, som er søster til Kirsten Clausen i Nyby. Han kunde en hel del viser. De har en nydelig frugtfarm på 10 tdr. land.

I dag skulle jeg have truffet Peder Stær, men Hans Vogn og Anders Højte kørte mig en 3-4 danske mil ind i landet, hvor der er flere tåsingler. Lars Vej fra Strammelse traf jeg dér, han er ungarl og har en 60 tdr. land, hvoraf en del dog er krat endnu. Han lever sammen med Peder Langelænder, som tjente hos Povl Larsen, han har ved siden af 30 tdr. land. De skiftes så ved at agere mand og kone. Jeg sagde til Lars Vej, at han skrev aldrig hjem »Åh, de giver dem førend, de får ondt!«, sagde han.

Vi traf på samme plads R. Løjtvad, som har en lille ølforretning. Vi besøgte Carl Nielsen Skov fra Vårø, som rejste over tillige med Hans Vogn. Han har en farm, men får den ikke passet, da han er en slags overvejmænd. Alle disse folk lever på begge sider af en flod, der hedder »Den sandede«. Jeg traf også der en langelænder, som har været krigskammerat med Skindballen i Gesinge, jeg skulde hilse ham.

Her ved siden af lever en Niels Skov fra Vårø. Han har en voksen søn og datter, hun holder hus for ham, hans kone er død. Ham skulde jeg have været med ud at pille humle, men det lader til, at han trækker sig noget, så jeg går ene. Det skal være et mere broget liv end et sommermarked på disse humlepladser. Hele familier drager ud og slår deres telt op der (Feltliv). Der vil jeg i en halv snes dage tjene til rejsen til Californien, til den tid vil pengene, I har sendt, være dér, og så vil jeg så småt begynde at vende næsen hjem.

Udslibning af træ fra savmøllerne i Portland, Oregon.

Gade i San Francisco.

Kærlig hilsen fra Søren.

1. 9. 19003.

Den unge Kold fra Strammelse døde om morgenen på hospitalet, som jeg kom der om eftermiddagen.

*Hos Hans Rask,
Portland d. 22. September 1903.*

Kære fader!

Dette brev har været længe under arbejde, alt for længe, fordi jeg har skreven det halve af det en gang før og kastet det bort.

Gertrud Højtens udstyrede mig med sul og et tæppe og gav mig adressen på Hans Hørfoged, som bor ca. 15 danske mil fra Portland. Han arbejder på en stor humlefarm, når han ikke skal arbejde på sin egen farm (60 trd. land stor). Jeg vilde ud og tjene lidt penge med at pille humle og se det liv, der føres. Humle-tiden er den tid eller det arbejde, der er mest fest ved i Amerika. Farmerne lukker døren og kører med hele familien om morgenen tidlig til en humlemark og tjener dem en stor samlet skilling. Hvem, der har for langt at køre, slår sig ned i et telt ved siden af pladsen. De har et lille gammelt komfur med, som de sætter op udenfor deres telt. De lever et rent zigeuner-liv. På mange pladser er det mest folk fra de store byer, der tager dem en sund ferie på den måde en 14 dages tid. Hver får betalt for pundet, så kan de arbejde, som de lyster.

Jeg tog til humlemarkerne ved Reedville, hvor der bor adskillige tåsingere. Det blev aften, inden jeg kom derud, så jeg gik først til Jens Raskes, som bor nærmest, hos ham blev jeg vel modtaget og var der natten over. Jeg kunde se, førend jeg gik derind, at der boede en tåsingemand, der var et net plankeværk, blomsterhave og akkurat alle vegne. Han har en fin jævn mark på ca. 60 tdr. land. Han har en del får, men ikke meget andet kreatur.

Næste morgen gav jeg mig på vej til Hans Foged, som boede på den anden side af noget skov. Jeg kom forbi et tærskværk. De kan tærskes daglig 2-3 gange så meget, som vi kan, endskønt værket ikke er så stort og klodset (4-500 tdr. á 200 pund). Jeg tænker, at det kommer af, at kornet er så tørt. Hans Foged er gift med en Ane Frønse eller Vogns. De har 6-7 børn. Hvor der er humle eller megen frugt, er der gerne mange børn, thi det kan betale sig at have børnene der.

I humlemarken arbejdede jeg sammen med Karoline Hørfoged og hendes ældre broder Mikkel. Denne Mikkel har en farm på 60 tdr. land. Det var skov og skrub, da han fik den. Han har nu det meste ordnet og godt nyt hus. Hos ham er moderen og Karoline. Moderen er lys, standhaftig, og hun har »sgu aller længtes hjem efter«, thi der skulde hun slide, men her kan hun få føden foruden, siger hun. Karoline ler ud af fuld hals som altid. »Jeg er gammel jomfru endnu«, siger hun »fordi jeg ikke fik Per David«, og så ler hun.

I humlemarken arbejdede jeg sammen med Niels Madsen, som er stedsøn af Jesper i Bjerreby. Jeg besøgte ham i hans hjem. Han er gift med en Karen Strømbens (Strynbo). Han erindrere endnu Rasmus Jakobsen fra Lundby som en rigtig gårdmands søn, der gjorde sin part og ikke var så stolt. Han roser også Rasmus Lærke; men ellers havde jeg al min nød med at forsvare det gamle land mod ham. Disse gamle tror jo endnu, at alt er, som da de forlod landet.

Jeg besøgte en fjerde Hørfoged, Maren, som er gift med Jisses broder, Niels Jisse. Hun er en nydelig, behagelig og dygtig kone. De har en 10 fortrinlige malkekøer 4 fortrinlige heste, i det hele taget kan vi se, at det er gammellands folk. De var meget forekomne mod mig, og han kørte mig tilbage til Portland, da jeg var færdig med hops-pilningen (hops er humle). Jeg kunde tjene 5-6 kr. om dagen med at plukke humle, men vi skal begynde i god tid og ikke snakke for meget.

Market Street, San Francisco.

Golden Gate, San Francisco. Broen til Auckland blev først indviet i 1937.

Amerikanerne tjener godt, men de arbejder også dobbelt så hårdt som hjemme. Som nu ved dampværket, der langes til fra begge sider på værket. De har maskiner, der både skærer båndet og lægger i selv.

Jeg sov i høet om natten og stegte mit flæsk og kogte min kaffe på tørreovnen. Humlen bliver tørret ved varme i store tørrehuse. Jeg har undersøgt det grundigt. På sådan en stor humlefarm drejer det sig om ikke mindre end fra 50.000-100.000 pund tør humle til omtrent samme pris som hjemme. Tænk jer, hele vor avling som én eneste stor humlemark. I steden for stænger bruger de at binde humlen op til noget, der ligner telegrafråde.

Hos Mickelsens traf jeg sammen endnu en gang med Jens Rask, som tilbød at tage mig med til staten Oregons årlige udstilling og betale alt for mig, men jeg må desværre så blive her 5 dage mere i Oregon. Når jeg bare havde tid, vilde jeg hellere end gerne, thi jeg har endnu ikke nær nået at få set alle tåsingerne omkring Portland. Det vil tage to dage at gå med damper op ad Columbia floden, som skal være noget af det smukkeste, vi kan se. Jeg tænker også at anvende et par dage til at gå den anden vej ned ad floden til Kelso, hvor Morten Krølle bor. Det skal være nogen elskværdige folk at besøge.

I går traf jeg sammen med Martin Mortensen, han var lige kommen fra landet ind til Portland. Det var et helt træf, at jeg rendte på ham på gaden. Anders Skov og Peder Stær er kommen tilbage til byen i disse dage. Jeg tror, de tjener penge alle tre og har forstand på at holde på dem. Der er da nogen forskel i størrelse og vægt på begge vore gamle karle, Peder Stær måler 71 danske tommer og vejer 182 danske pund. Han er rank og svær bredskuldret. Anders Skov ligner doktor Bendtsen.

Jeg ved ingen, som jeg synes Amerika har omskabt så meget som Peder Stær. Han er en stor fornuftig karl, der undgår al spiritus og kun ryger sig en cigar. Hurtigere end sædvanlig lærte han både at tale, læse og skrive

engelsk. Der er ikke nogen pral ved ham, endskønt han har prøvet meget af alle dele. Jeg har hilsen til eder fra dem. Om nogle år mener de at ville rejse hjem.

Jeg traf også sammen med en af Margrethes gamle, den Simonsen, som rejste over tillige med Per Niensens Anders. Han ser så mildt som altid. Jeg har besøgt Anders Esbesens svoger, Niels Louse, men først dagen efter, at hans kone var død, han var meget ked over, at jeg ikke kom, mens hans kone levede. Han har en mindre frugtfarm i udkanten af Portland.

I går besøgte jeg Kristen Kildemand fra Gesinge. Han har et nydelig hjem uden for Portland. Han er skibstømrer. Om aftenen besøgte jeg Maren Stafsens, som har tjent hos os. Hvor hun ligner sig selv endnu. Hun snakker, så hun er nær ved at komme til tårer. Det morer mig at høre hende fortælle om alt det, hun kan huske, fra hun var hjemme. Hun siger, at du ikke kunde lide hende, og at du engang, du kørte for smedens, ikke vilde tage hende op at køre med til Svendborg.

Alle disse amerikanere, som er kommen fattige her over, men som nu føler, at de er lige så meget som nogen gårdmand hjemme, har gerne et eller andet at fortælle om, hvordan der hjemme bliver gjort forskel på folk. Jeg traf ikke hendes mand Lars Ålemand, som arbejder længere nede ved floden. I dag skal Maren Stafsens tage mig omkring til nogle flere tåsingere, der bor i hendes nabolag.

I går besøgte jeg sammen med Peder Stær hans morbroder Hans Krølle, der også har en frugtfarm i udkanten af byen. Han skal være den rigeste tåsingere her omkring. Jeg blev modtaget udmærket der, men han er så stor af alt sit, at jeg sagde til Peder, at jeg hellere vilde besøge hans moder i »Stærkassen« end denne store morbroder.

Jeg får min føde og logi rundt omkring hos tåsingerne, men mest plager jeg dog Mickelsens, Søren Kressens Mine og Kristianes datter Ane fra Bjernemark. De har begge et

Fra Los Angeles.

Fra New York.

par overordentlig flinke mænd, som gør alt, hvad de kan, for at jeg kan få at se så meget som muligt.

Ingen af de mange tåsingere her er blevet millionærer, men de allerfleste har drevet det til at have det så godt, som nogen har det hjemme. Maren Staffesen tog mig så omkring til først Rasmine Hørfoged, hun er gift med en, der hedder Søren Nielsen. De har det godt, men hun er lidt sygelig af sig. Ikke langt derfra bor Anders Foged, der tjente hos Skindballens, han er gift og arbejder nede ved skibene. Det er hårdt arbejde, når de arbejder, men de tjener meget i timen. Alle Hørfogeder er gode arbejdsfolk, så de passer til Amerika.

Jeg besøgte Jens Lolk, som rejste over tillige med Hans Spillemand og Morten Krølle. Han har det ualmindeligt fint. Mange af tåsingerne har så fine hjem som købstads folk hjemme. Hos Jens Lolk fik jeg hans broders adresse Rasmus, som lever i San Francisco. Nær Jens Lolk bor Jakob Vejs datter. Hun har det så godt, som hun kan ønske, hun er gift med en slesviger. Har et nydeligt hjem. Jeg så han stak hende et kys, førend han gik på arbejde. De har en kvik lille dreng. Manden arbejder med at gå vagt om natten på en eller anden arbejdsplads. Mange af tåsingerne har den bestilling. De skal vogte, at ingen sætter ild på de store fabrikker. Noget, der ikke sker så sjældent. Jeg har et billede til Karen Marie af Maren Staffesens dreng. Hun roser hende meget, hvad flere gør.

Jeg var så til udstilling i går. Jeg så væddeløb, forskellige kvægracer og hvad frugt og korn, der kan gro i Oregon. Det eneste, der var forskelligt fra et dyrskue hjemme, var, at folk, som har noget på udstilling, slår deres telt op på pladsen, koger og steger på et lille komfur eller trefod udenfor. Der lever i hundredvis af familier på den måde i en 10 dage.

Vi var et lille selskab af danske der iblandt Hans Raskes ven, Jørgensen, som er formand på en stor savmølle. Han tilbød mig at skaffe mig en gratis billet til Los Angeles, når jeg

kunde vente her en 4-5 dage mere. Jeg tænker næsten, jeg tager imod det, det vil spare mig for over 100. kr. Men hele den lange rejse vil sinke mig mindst 1/2 måned, men du undværer mig jo nok til november; jeg kommer med den damper til at besøge de fineste pladser i Kalifornien. Jeg tænker nok, jeg skal nå at komme til Kremarkedet. Forleden dag sejlede jeg 20 danske mil op ad Columbiafloden til en plads, der hedder Dalles. Det er en af de fineste sejladsere i Amerika, og da der er kamp mellem to Dampskibsselskaber, kostede turen næsten ingen ting.

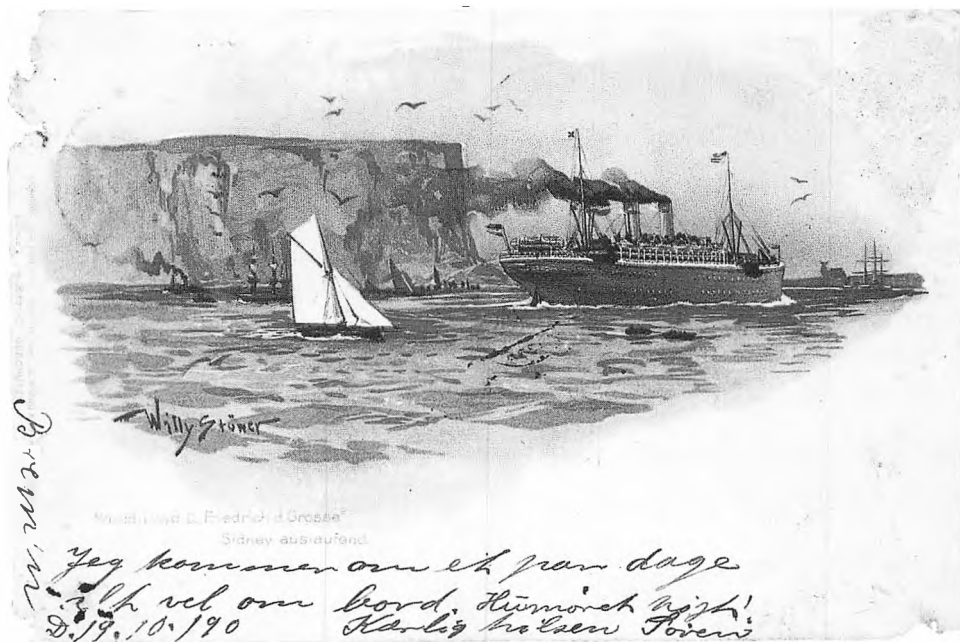
I Dalles fandt jeg en gammel tåsing, Hans Spillemand. Han er gift med en københavner, arbejder ikke mere, men lever af sine mange penge, han skal være en af de rigeste tåsingere. Han har været i Danmark tre gange. Sidste gang stoppede han to dage hos den gamle fær-gemand, men han var ikke på Tåsinge. Vi kommer til at tage mere vare på de hjemvendte amerikanere, at de ikke skal føle sig så fremmed, at de kommer til Svendborg, men ikke mener, at de har nogen at rejse over til på Tåsinge. Højterne snakker han meget om og roste især Søren Bukkehøve. Han sagde, at han var aldeles sikker på, at var de 4 driftige brødre kommen med ham ud at farme og fået land, der hvor han fik, så vilde de have været millionærer flere gange.

Dalles er en stor udskibningsplads for omegnens farmere. De kobler to vogne sammen og spænder 6-8 heste for. På den måde sparer de en mand. Når vi kommer sejlede op ad floden til Dalles, kan vi ikke se andet end store flade nøgne klipper med et enkelt træ, men bag disse vældige stenbakker er der fint farmer land.

Jeg var hos ham om natten, og næste morgen gik han med mig til damperen. Vi har god tid, sagde han et par gange, men vi gav os så god tid, at vi kom for sent. Han var glad ved det, sagde han, thi så holdt han mig så meget desto længere. Det var hans skyld, at jeg kom for sent, så han måtte betale billet for mig på

Fra Bremen.

Postkortet, som Søren Lolk sendte hjem fra Bremen.

New York d. 7. Oktbr. 1903.

toget, det kostede ham over 10 kr. og middagsmaden at komme af med mig.

Jeg tog i dag igen ud til Gertrud Højtens, da jeg hørte, der var kommen 3 breve til mig. Det ene var fra eder, og jeg takker for, at I har sendt 400 kr. til San Francisco, som jeg kan hæve, når jeg kommer der. Det forbavser mig, at I har skrevet så mange breve, som jeg ikke har fået, måske I ikke har fået alle mine.

Det har været en fornøjelig tid, jeg har været her i Oregon, det er den bedste tid, jeg har haft i Amerika. Jeg kan godt forstå, tåsingerne foretrækker at leve her i steden for hjemme, hvor der ikke havde været plads for dem; men jeg vilde ønske, at de kunde rejse hjem og se, at ikke alt er så fattigt, som de tror.

Jeg kommer ikke til at gå med damper til Los Angeles alligevel, men tager med jernbanen til San Francisco i morgen d. 23. September.

Jeg tænker at gå med en tysk damper hjem og forventer at være hjemme omkring ved d. 20. Oktober. Det har taget mig lang tid her i Portland, men det har ikke kostet mig noget, thi de betaler for mig alle vegne. De har råd til det. Det er en fornøjelse, at alle disse, som rejste over som husmænd, er bleven velhavende gårdmænd.

Hilsen fra dem og fra Søren.

Pen og blæk er dårligt, men I får vel læst det.

Postkort til:

Gmd. Niels Sørensen, Vejlegården, Tåsinge, Danmark, Evropa

Stemplet New York d. 7. Oktober 1903, og Tåsinge d. 17. Oktober 1903.

Kære fader!

Efter 7 dages kørsel ankom jeg uden uheld til New York. Jeg besøgte undervejs Maren Højte i Los Angeles. Jeg er så heldig at have truffen Erik Simonsen her i New York. Jeg bor på samme plads om natten som ham, hos danske folk. I morgen d. 8. Oktober afgår jeg så med »Fredrik der Grosse« til Bremen og derfra til København, så jeg er nok hjemme inden d. 20., dog ved jeg ikke, om der afgår skib fra Bremen med det samme. Jeg håber, at I har det ved det gamle.

Kærlig hilsen Søren

Postkort til: Gmd. N. Sørensen, Vejlegården, Tåsinge, Danmark.

Stemplet Bremen d. 19-10-03., og Tåsinge d. 20-10-03.

Bremen d. 19. 10. 1903.

Jeg kommer om et par dage, alt vel ombord. Humøret højt!

Kærlig hilsen Søren.

Mere om Jens Jensen Græs *fra Vemmenæs, der blev dyrlæge i Amerika* af Svend Højte

Ovenstående foto, der viser fhv. gmd. i Vemmenæs, Jens Jensen Græs med kone og 10 børn, har malermester og folkemindesamler Povl Fredholm, Bregninge, modtaget som kopi i 1965 fra frk. Oline Christiansen i København. På fotografiets bagside står skrevet: »I 1888 udvandret med 12 børn. De to ældste sønner, der rejste i forvejen, er ikke med på dette billede«.

Oline Christiansen, der var født i Vemmenæs 1890-23/12, skriver i et ledsagende brev følgende: »Mon De ikke også er interesseret i emigranterne, jeg vedlægger et billede af Jens Græs med familie, de to ældste sønner mangler. De rejste i 1888, og han slog sig ned som dyrlæge derovre i Owatonna. Det må

være taget ca. 1890, da den yngste var født her hjemme.

Jens Græs var fætter til vor bedstemor, og de boede i Vemmenæs i første gård på venstre hånd, når man kommer fra »Færgegaarden« - Niels Poulsen overtog gården« (*matr.nr. 3 a, nuv. Vemmenæsvej 56*).

De 4 fotografier i dette afsnit er gengivet fra Oline Christiansens billedsamling og venligst udlånt af hendes brordatter, Margrethe Husum.

En eftersøgning i udvandrerdata-basen bekræfter, at det bl.a. var den ældste datter, Karen, der var den ene af de to, der rejste i forvejen og ikke to brødre. Hun findes indført i Københavns Politis protokoller over udvan-

Dyrlæge Jens Jensen Græs sammen med andre af familien foran huset i Owatonna ca. 1905.

Dyrlægens 2 hestekøretøjer med damerne forrest.

drere, med kontraktens forevisningsdato d. 10. september 1887. Hendes rejsemål var Owatonna i staten Minnesota. Hendes bror, Christian Frederiks udvandringsår og -dato, er det hidtil ikke lykkedes at finde, men han kan måske være rejst via Hamborg eller anden udenlandsk havn?

Resten af familien, far, mor og 10 børn i alderen fra 1 til 16 år gl. er noteret i protokollen med forevisningsdato d. 9. april 1888.

Odine Christiansen havde også megen korrespondance med Svend Højte i Højbjerg ved Århus. Derved har de også udvekslet oplysninger om familien Jens Jensen Græs. Efter at Svend Højte i 1982 fik lejlighed til at studere transskriptionen af Søren Lolks breve, sendte han følgende indlæg til Taasinge Lokalhistoriske Arkiv:

Jens Jensen Græs

Blandt de udvandrere fra Tåsinge, som Søren Lolk besøgte på sin amerikarejse, er *Jens Jensen Græs* nok en af de mest bemærkelsesværdige.

Langt de fleste af de mennesker, der tog turen over »Dammen«, var unge og ugifte. Ganske vist var der enkelte ægtepar imellem, men som regel var også de unge og forholdsvis nygifte.

Det var imidlertid ikke tilfældet med Jens Græs og hans kone. De var begge over 40 år gamle og havde været gift i mere end 18 år. Men ikke nok med det. De medbragte til Amerika ikke mindre end 12 børn, hvoraf det yngste kun var 1 år gammel.

En af årsagerne til, at så forholdsvis mange fra Tåsinge udvandrede for at søge lykken i det fremmede, var vistnok, at muligheden for at få et fæste på øen var så lille.

Dette var imidlertid ikke årsagen for Jens Græs. Da han rejste, havde han allerede i flere år haft fæstet på sin fødegård i Vemmenæs, men det må åbenbart ikke have været tilfredsstillende for ham. Måske har han været utilfreds med, at han ikke helt var sin egen fri herre.

Han var født i Vemmenæs 1848-28/04 som søn af gmd. Jens Diderik Rasmussen (Græs) og hustru Karen Jacobsdatter, der havde fæstet på gården matr.nr. 3 af Vemmenæs. Faderen døde 1874, og vistnok 1881 overtog sønnen fæstet. Det var efter moderens død i 1888, Jens Græs rejste til Amerika samme år.

Han var 1870-21/03 i Bjerreby kirke blevet gift med *Karen Pedersen (Houmand)*, som var født 1848-20/06 i Gesinge. Hun var datter af indsieder Peder Nielsen (Houmand) og hustru Karen Hansdatter. Forældrene havde tidligere boet i Søby og flyttede senere til Bjerreby.

Allerede i en alder af knap 19 år fik Jens Græs en datter, Caroline Jensine Hansen, som blev født 1867-02/03 i Vårø. Moderen hed Ane Marie Hansen (Snedker). Hun var født 1844-25/12 i Vårø. Hendes forældre var snedker Hans Johansen og hustru Maren Pedersdatter (Kimer). Deraf hendes tilnavn Snedker. Hun blev for øvrigt i 1870 gift med arbejdsmand i Bjerreby Christen Andersen (Drejsen).

Ovennævnte datter Caroline boede ved folketællingen 1870 hos sin mormor i Vårø. Jeg ved ikke, hvad der senere er blevet af hende.

Før sit ægteskab fik han sit andet barn. Denne gang dog med sin tilkommende kone. Som foran nævnt fik de sammen ikke mindre end 12 børn, så det tyder på, at han har været en særdeles aktiv mand.

I kronologisk rækkefølge ser listen over disse 12 børn således ud:

Christen Frederik	1869-15/02
Karen	1870-27/06
Jens Didrik	1871-14/12
Ane Kathrine	1873-18/07
Jacob	1875-15/02
Hans	1876-02/11
Niels Peder	1878-06/01
Caroline	1879-11/07
Christian	1881-19/03
Karl	1883-24/02
Jensine	1884-28/12
Lilly Dusine	1887-19/01

Som en lille pudsighed har nr. 12 fået navnet Dusine. Det er endvidere bemærkelsesværdigt, at ingen af disse mange børn er døde som små. Det må have været en sund slægt.

Som det fremgår af Søren Lolks beretning, begyndte Jens Græs efter sin ankomst til Amerika at praktisere som dyrlæge uden at have fået nogen uddannelse i faget. Han må åbenbart have haft medfødte evner eller ganske særlige anlæg for dette arbejde. I hvert fald

En af sønnerne

klarede han det fint og blev en af egnens bedste dyrlæger. Han var desuden en jævn og ligefrem mand, der forstod at tale med farmerne. Det havde han jo gode forudsætninger for, da han selv igennem mange år havde været landmand.

Han var utvivlsomt kommet på sin rette hylde og var lykkelig for sit arbejde, der interesserede ham meget. Samtidig tjente han mange penge som dyrlæge. Søren Lolk blev tydeligvis meget imponeret, og det var der sandelig også god grund til.

Ifølge Søren Lolk var hans succes dog ikke gået ham til hovedet, men han kunne dog ikke helt lade være med at prale lidt med sin høje indtægt.

Efter Søren Lolks mening havde konen og de to hjemmевærende døtre fået lidt overklassefølelser. Som han så pudsigt udtrykker det: »De giver mere partiet«.

De øvrige børn havde på dette tidspunkt fået gode stillinger og tjente en god løn. Søren Lolk betegner endda nogle af disse som »meget rige stillinger«.

Det er bestemt ikke uden grund, at Søren Lolk i sin beretning kalder dette et helt eventyr.

Svend Hansen Højte, f. 1918 i Vårø, Bjerreby sogn, død 1999 i Højbjerg v. Århus. Civilingeniør. Hobby: Tåsinges lokalhistorie. Artikler i »Tåsinge Årbog« 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 2002 og 2003.

Om Bjernemark

- en landsby på Tåsinge

Forskellige bidrag til byens og ejerlavets historie

Jacob Mortensen, født i Bjernemark d. 31. oktober 1827, senere privatskolebestyrer i Svendborg, skriver i sin litteratursamling, bind 1. 1886:

Nogle træk af Landboforholdene paa Thorseng under Jordfællesskabet

Det var først i slutningen af det attende Aarhundrede, at Jorderne bleve udskiftede paa Thorseng, saa at enhver Jordbruger fik fri Raadighed over, paa hvad Maade han vilde dyrke sin Jord, og til hvad Tid han vilde lade dette foregaa.

Førend Udskiftningen havde Bymændene de dyrkede Jorder fordeelt saaledes, at de fik større eller mindre Stykker i Rad, for at Enhver kunde faa Part saavel i den slette som i den gode Jord. De langt fra Byen liggende Jorder fik sjældent Gjødning, deels fordi Gjødningen ikke kunde slaa til til hele Sædearten, og deels fordi det var mere besværligt at faa den saa langt bort, da der paa den Tid ikke vare ordentlig anlagde Biveje. Mange af de langt bortliggende Jorder bleve aldrig eller kun undtagelsesvis dyrkede, og de kaldtes da Overdrev.

Tiden for Sæd og Høst var heller ikke overladt til den Enkelte efter eget forgodtbefindende, men vedtoges i Samlav med Bymændene paa »Stævnet«. Alle Gaarde og Huse laa førend Udskiftningen samlet i Byen, hvor der da var en stor aaben Plads, hvor »Majtræt« stod. Majtræet var en Stang paa Størrelse som et lille Masttræ. Stævnet var saaledes Pladsen omkring Majtræet og kaldtes saaledes, fordi Bymændene blev samlet her for at afgjøre Byens Anliggender. Den Mand, som sammenkaldte dem, kaldtes »Bymanden« eller

»Oldermanden«. Oldermandsbestillingen varede kun et Aar ad Gangen og vexlede mellem alle Bymændene. Stævnet skete ved Bytrommen eller Byhornet, som Oldermanden havde til Opbevaring.

Naar de vare samlede og af Oldermanden havde faaet Kundskab om, hvad Stævnet gjaldt, var efter endt Raadslagning Flertallets Mening den gjældende, og Mindretallet maatte rette sig derefter. Brød nogen den opnaaede Overenskomst, var den sædvanlige Bøde en Tønde Øl og nogle Kander Brændevin, som da fortæredes af Bylavet enten paa Stævnet eller hos Oldermanden. Den skyldige var nødsaget til at betale, da han ellers var udsat for Fortrædigelse af de andre Bymænd og deres Folk ved Sammenkomsten af deres fælles Foretagender.

Paa Stævnet bestemtes saaledes, naar Jorden paa de forskjellige Steder i Bymarken skulde pløjes, og paa den bestemte Dag mødte saa Oldermanden med Bytrommen paa det aftalte Sted. Hele Gaardens Folk med undtagelse af Konen og Smaabørnene mødte da med en Plov forspændt med 4 eller 6 Heste, undertiden med 8.

At have 1 eller 2 Heste for en Plov var der paa de Tider ikke tale om, da Hestene, Plovtøj og Jord i Forening var en Hindring derfor. Enhver Gaards Folk holdt da for Enden af deres Jordstykkle med Ploven, afventende Signalet til Begyndelsen af Pløjningen, som bestod i, at Oldermanden rørte Trommen. Naar dette var sket, gik det da hele Tiden uden Afbrydelse, alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, indtil Signalet af Trommen tilkjendegav, at der skulde holdes Middag eller

»Fyraften«, og naar Trommen lød, spændtes da fra Ploven, enten de var paa Midten eller i Enden af Stykket.

Det gjaldt da ved Fællesskabet i hine Tider om at blive først færdig, og det ansaaes for en Skam at blive den sidste. Den, som fik tilsaaet sidst, fik »Tæven«, et udtryk til Betegnelse heraf, og denne Gaards Folk blev da drillet af de andre Gaardes Folk ved deres Sammenkomster med det Spørgsmaal, om de havde noget Valle, for ellers kunde de hente noget hjemme hos dem. Dette skulde betegne, at Affaldet af Mælken var god nok til Folk, som ikke vare dygtigere. Skammen at faa sidst tilsaaet holdt sig længe efter Udskiftningen, hvor Enhver dog havde frie Hænder med Hensyn til Maaden og Tiden for sin Jords Drift. Efterstaaende er et Eksempel herpaa:

I Knudsbølle boede mange Aar efter Udskiftningen tvende Gaardmænd, den ene hed Anders Skov, og den anden hed Rasmus Haar. Anders havde ikke mere at tilsaae, end han kunde blive færdig med paa nogle Timers Tid, medens Rasmus havde hele Toften ved Gaarden, hvorfor Anders mente, at Rasmus fik »Tæven« dette Aar, men denne Mening var Rasmus ikke af, og for at vise at hans Mening var den rigtige, samlede han sine Folk ved Midnat, lod dem spænde Hestene for Harverne og lod dem harve Toften, uden at den fik den sidste Pløjning. Han saaede nu det overharvede med Byg og lod det harve bagefter. Da dette var tilendebragt i den tidlige Morgenstund, lod han et Par af Hestene spænde for Tromlen, hvorpaa dette sidste Foretagende henhørende til Tilsaaning paa-begyndtes og var fuldført paa en Times Tid. Da Anders Skov om Morgenen kom uden for Porten for at træffe Foranstaltning til, at den Smule Tilsaaning, han havde tilbage, kunde blive fuldført, saa han, Rasmus Haar kjørte og tromlede Toften, og han sluttede heraf, at han maatte gaa af med »Tæven«. Men havde Rasmus det Held at slippe for »Tæven«, saa havde han ogsaa det Uheld ikke at høste meget

mere end Sædekornet i Toften, formedelst den lette og ildfulde Behandling, han havde tildelt dens Agre ved Tilsaaning.

Kvinderne maatte paa de Tider hjælpe til med de fleste af Mandens Arbejder, som at »drive Plov«, slaa Gjødning paa, sprede den, kjøre Harve, kline Væggene, kalke, stryge Steen, bryde Hør og skjætte den, læsse Hø og Korn – ja, ofte kunde man see Konen staae paa det øverste af Huset og feje Skorsteen.

Stævnen i Bjernemark var paa den Plads, som endnu i den Dag i Dag kaldes Plantebedet, hvilken Benævnelser den har faaet deraf, at Enhver af Byens Gaarde her havde hver et lille Stykke Jord til at saae Kaalfrø i til Kaalplanter om Foraaret til Udplantning i Haverne henad Sommeren. Pladsen havde den Gang en langt større Udstrækning end i Nutiden, da de den omgivne Have og Markejere af og til have flyttet deres Hegn ud og lagt Stykker deraf til deres Jord.

Majtræet benyttedes, naar de unge Karle i Begyndelsen af Skjærsommer »reed Sommer i By«. Omkring Majtræet dandsedes da efter endt Ridning. »Ride Sommer i By« foregik paa den Maade, at der redes fra Gaard til Gaard, hvor da Rytterne bleve beværtede siddende paa Hestene med Smørrebrød, Brændevin og Øl.

Der førtes da af den valgte Formand en Dannebrogspanne, som var udpyntet med Spejle, spraglede Tørklæder, Baand og andet deslige. Ved Rytterskarens Besøg i Gaardene indbødes Hosbond, Madmoder og Børn til at deeltage i deres Festligheder paa Majpletten om Aftenen. Majtræet var da pyntet med Guirlander, Dannebrogspanne, Blomster og Krands. Pyntningen var foretaget af Byens Ungmøer.

Naar begge Kjøen da efter endt Ridning samledes om Majtræet, tog den Ungersvend, som var udnævnt til Formand, og som saadan var den meest ansete i Lavet, den Krands af Majtræet, som han syntes at være den kjønneste og satte den paa den Ungmø, som efter

hans Skjøn var den Rareste, og hun var da hermed erklæret for Majdronning ved Festen og hans udkaarne Dame.

Derpaa tog enhver af de andre Unger-svende hver en Krands af Majtræet og bekrandsede den Ungmø, som de valgte til deres Majbrud. Ungersvende og Ungmøer gav hver lidt til Spise og Drikke, og Bymændene, som kom med, gav ogsaa efter Lyst og Evne. Festlighederne fortsattes een eller flere Dage, til Spise og Drikkevarer vare fortærede.

Under Ridningen vare de ledsagede af een eller flere Musikantere med Klarinet eller Violin, hvilke tvende Instrumenter paa den Tid var i Brug ved Dandsen, enten vexelvis eller begge paa en Gang, naar der vare flere Musikanter tilstede.

I sin samling fortæller Jacob Mortensen ligeledes om:

Navnet paa Bjernemark offentlige Veje i Begyndelsen af dette Aarhundrede

Paa Bjernemark Grund var i Begyndelsen af indeværende Aarhundrede følgende offentlige Veje, Pladser og Damme:

1. Kirkevejen kaldtes den Vej, som løber fra eller er en Fortsættelse af Hulvejen til Bregninge.

2. Svendborgvejen kaldes den Vej, som fra Vindeby-Vemmenæs Vejen ved den første Holstensgaard drejer mod Vest og senere gaar over Bjernemark Grund, hvor den strax efter støder til Bregninge-Vornæsvejen.

3. Skovmaalsvejen kaldes den Vej, som fra Svendborgvejen gaaer igjennem Skoven neden om Bakkerne, fortsætter over Bjernemark Dal, drejer senere mod Syd og gaaer forbi de fire Udflyttere til Skovvejen, hvor denne ved Skovfogedhuset drejer af mod Vest. Den kaldtes saaledes, fordi Skovmaalene – paa et Par nær – der hørte til Bjernemark Gaardslodder laa ved denne Vej. Ruiner af Grøfter og Volde,

som gjorde Skjæl mellem hvers Skovmaal, findes der endnu, hvorved man kan danne sig en Mening om, hvor stort hvert enkelt Maal har været.

4. Skovvejen kaldtes den Vej, der gik fra det Sted, hvor Bjernemark Gade og Hulvejen støder sammen, og gaar først mod Nord til Skovmaalsvejen, hvor den drejer mod Vest og gaar igjennem Skoven til de tre Huse, der ligger mellem denne og Stranden.

5. »Bernemargade« gaar fra Enden af Hulvejen til Gaarden, som ligger for Enden af den, hvor den kaldes Krogen.

6. Hulvejen kaldtes den vej, som gaar fra Svendborgvejen over Bjernemark Dal til det Sted, hvor Skovvejen og Bjernemark Gade støder sammen. Den kaldes saaledes, fordi den gaar over Lavningen i Bjernemark Dal, hvorved der fremkommer et Hul i den, naar man stod ved Enden og seer henad den.

7. Smedevejen kaldes den Vej, som gaar fra Svendborgvejen til Bjernemark Gade forbi Dammen i Dalen, hvor Bjernemark Smede laa i ældre Tid, og desaaarsag har Smeden givet Vej og Dam Navn.

8. Lassegyde kaldes den Gyde, der fra den Gaard, der ligger for Enden af den, gaar forbi den anden offentlige Dam til Smedevejen. Dam og Gyde kaldes saaledes, fordi der laa saa mange Hobe Heste- og Kogjødning af disse Dyr, der daglig vandedes i Dammen. Hver Hob, som var lagt, kaldtes et Las.

Hvor Lassegyde og Smedevejen støder sammen er en offentlig Plads, som kaldtes Plantebedet, hvor Bjernemark Majtræ i ældre Tider stod, og Pladsen var paa sin Tid mere end dobbelt saa stor. Efterhaanden have de Folk, som have Jord omkring den, flyttet Hegnet mere og mere ud paa Pladsen, og ved

saaledes at blive trykket fra alle Sider er den efterhaanden bleven saa lille.

Førend Udskiftningen var der 8 hele Gaarde og 13 huse med Jord, og af disse laa de 5 Gaarde ved Bjernemark Gade og de 3 ved Lassegyde. Ved Smedevejen laa 3 Huse, ved Bjernemark Gade 2, og de øvrige ved Skovvejen.

Ved Udskiftningen blev en af Gaardene ved Bjernemark Gade delt i tvende halve og lagt ved Skovmaalsvejen, den nærmest Byen brændte af for cirka 50 år siden en Foraarsdag, da manden, som hed Jens David, var i Skjullet at pløje, og hans Husbestyrerinde bagede Brød. Ligeledes blev ved Udskiftningen tvende af de Gaarde ved Lassegyde udskiftede, den ene blev lagt ved Svendborgvejen og paa samme Vej den anden Halve, medens den øvrige Jord dels forblev ved Huset, som blev bygget paa Gaardspladsen, dels lagt til det Hus, som blev bygget paa den Gaardsplads ved Bjernemark Gade, hvor Gaarden var flyttet ud.

Senere blev en Gaard ved Bjernemark Gade bygget i stedet for det Hus, som stod ved Smedevejen nærmest Plantebedet. Denne Gaard er for en Deel Aar siden flyttet ud og lagt paa Svendborgvejen. Paa Gaardspladsen ved Bjernemark Gade blev et Hus. Nogle Aar derefter blev en anden Gaard ved Bjernemark Gade flyttet ud ved Svendborgvejen, og til Huset, som blev bygget paa Gaardspladsen, blev lagt noget Jord, som var tilovers af de tvende Halvgaarde ved Skovmaalsvejen. I de senere Aar er der bleven bygget et Hus ved Svendborgvejen, 2 ved Skovmaalsvejen og 1 for enden af Skovvejen.

Efterskrift

Ovenstående 2 beretninger er som nævnt hentet i Jacob Mortensens håndskrevne litteratursamling, som findes i Svendborg Byhistoriske Arkiv (Svendborg & Omegns Museum), hvorfra den velvilligst har været udlånt til vort arkiv. Samlingen rummer flere interessante

skildringer, og da navnlig fra hans fødeby Bjernemark. Valdemar Jensen foretog i begyndelsen af 1980'erne en transskription af den gamle gotiske håndskrift til maskinskrift for den del af samlingen, der har størst interesse for Tåsinge. Disse afsnit findes nu som kopi her i vort arkiv.

Jacob Mortensen var søn af gårdfæster Morten Jacobsen (Svop) og hustru Ane Jacobsdatter i gården Bjernemark matr. nr. 4a. På den tid var hans fødehjem beliggende på matr. nr. 13c. ved nuværende Bjernemark Byvej 9. Omkring 1870 blev gården flyttet og genopført på marken med både gamle og nye bygninger ved dens nuværende plads, Bjernemarksvej 56.

Jacob Mortensen havde en lille privatskole i Skattergade 11, Svendborg. Han døde 1904-15/02.

I Tåsinge Årbog 1989 findes hans lille beretning om »Bjernemark Fællesmose«, og i årbogen 1995 danner hans »Musikalier til gamle Danse« grundlag for en artikel af Bent Christoffer Nielsen.

Tillæg

For at nutidige læsere bedre vil kunne forstå Jacob Mortensens benævnelser af datidens vejnavne og deres forløb i Bjernemark, vil det nok være nødvendig med nogle nærmere forklaringer:

1. »Kirkevejen« er i dag det stykke, som går fra korsvejen på Bjernemarksvej og til Bregninge kro.

2. »Svendborgvejen« var hele den nuværende Bjernemarksvejs forløb fra Sundbrovej til Vornæsvej.

3. »Skovmaalsvejen« var vejen gennem Horse Skov fra Bjernemarksvej og ad Horse Skovvejs nordlige del til hjørnet ved Horsevængets begyndelse.

4. »Skovvejen« er et navn, som også har været brugt, inden vi fik de nye vejnavne, og er det stykke af den nuværende Horse Skovvej, som går fra Stejlbjergevej ved det store

kastanietræ og til hjørnet ved det gamle skovfogedhus, hvor Horsevænget begynder.

5. »Bernemar Gade« var den del af den nuværende Bjernemark Byvej, som løber fra Horse Skovvejs begyndelse og ender foran porten til »Drostgaarden« i »Krogen«.

6. »Hulvejen« kaldtes det stykke af Stejlbjergvej, som går fra korsvejen ved Bjernemarksvej og til det store kastanietræ ved Bjernemark Byvej - Horse Skovvej. Dette navn kendes også fra nutiden.

7. »Smedevejen« var det stykke af Bjernemark Byvej, som går direkte fra Bjernemarksvej forbi dammen i bunden af dalen til dens udmunding ved Bjernemark Byvej nr. 10, 25 og 33.

8. »Lassegyde« gælder det stykke af Bjernemark Byvej, der danner en sidevej af denne og ender ved gården »Højvang«.

Svend Højte, der var født 1918 i Vårø, og som vil være årbogens læsere bekendt gennem hans mange artikler, har også haft lejlighed til at studere Jacob Mortensens skriftlige arbejder. Og i 1982 sendte han følgende indlæg til vort arkiv:

Nogle oplysninger om Bjernemark

Hvor gammel landsbyen Bjernemark er, ved ingen, men da stednavneforskere har forsøgt at vurdere landsbyernes alder ved hjælp af deres navne, kan man måske af deres oplysninger skønne, at Bjernemark formodentlig ikke er meget ældre end fra omkring år 1000.

Dette er imidlertid en højst usikker datering, og den betyder naturligvis ikke, at der ikke kan have været en endnu ældre bebyggelse på stedet, om end måske ikke en egentlig landsby.

I de skriftlige kilder nævnes Bjernemark vistnok første gang i et tingsvidne fra 1460, hvori forekommer landsbynavnet Bierne, men forskerne har en mistanke om, at det måske er et forfalsket dokument, som først er skrevet på et senere tidspunkt.

Landsbyen Biernemarck er omtalt i Kær-

strups Jordebog 1537, og det er da også fra denne kilde, jeg har de ældste oplysninger om dens beboere.

I denne Jordebog er nævnt navne på 11 Bryder. Det giver et vist begreb om landsbyens størrelse på den tid.

Af disse navne er det mest interessante *Jep Strambeck*. Der kan næppe være tvivl om, at gårdnavnet »Strambækgaarden«, nu »Strandbæksmilde« (matr. nr. 2 a), har sin oprindelse helt tilbage fra 1537 og måske endda tidligere.

Endvidere nævnes *Lass Høj*, men det er mere tvivlsomt, om gårdnavnet »Højvang« (matr. nr. 1 a) kan føres så langt tilbage. Det kan dog ikke helt udelukkes. Fra i hvert fald 1778 træffes navnet Høj i denne gård.

Af personlig interesse for undertegnede er navnet *Niels Høythe*, men dette navn ser ud til at være forsvundet ret hurtigt i Bjernemark.

I listen over Degnekorn fra ca. 1570 nævnes *Anders Traun*, men også dette navn synes ret hurtigt at være gledet ud.

I Jordebogen 1610 nævnes *Anders Drost*, og det navn er blevet fortsat helt op til ca. 1900. Det er da også stadig bevaret i gårdnavnet »Drostgaarden« (matr. nr. 3 a).

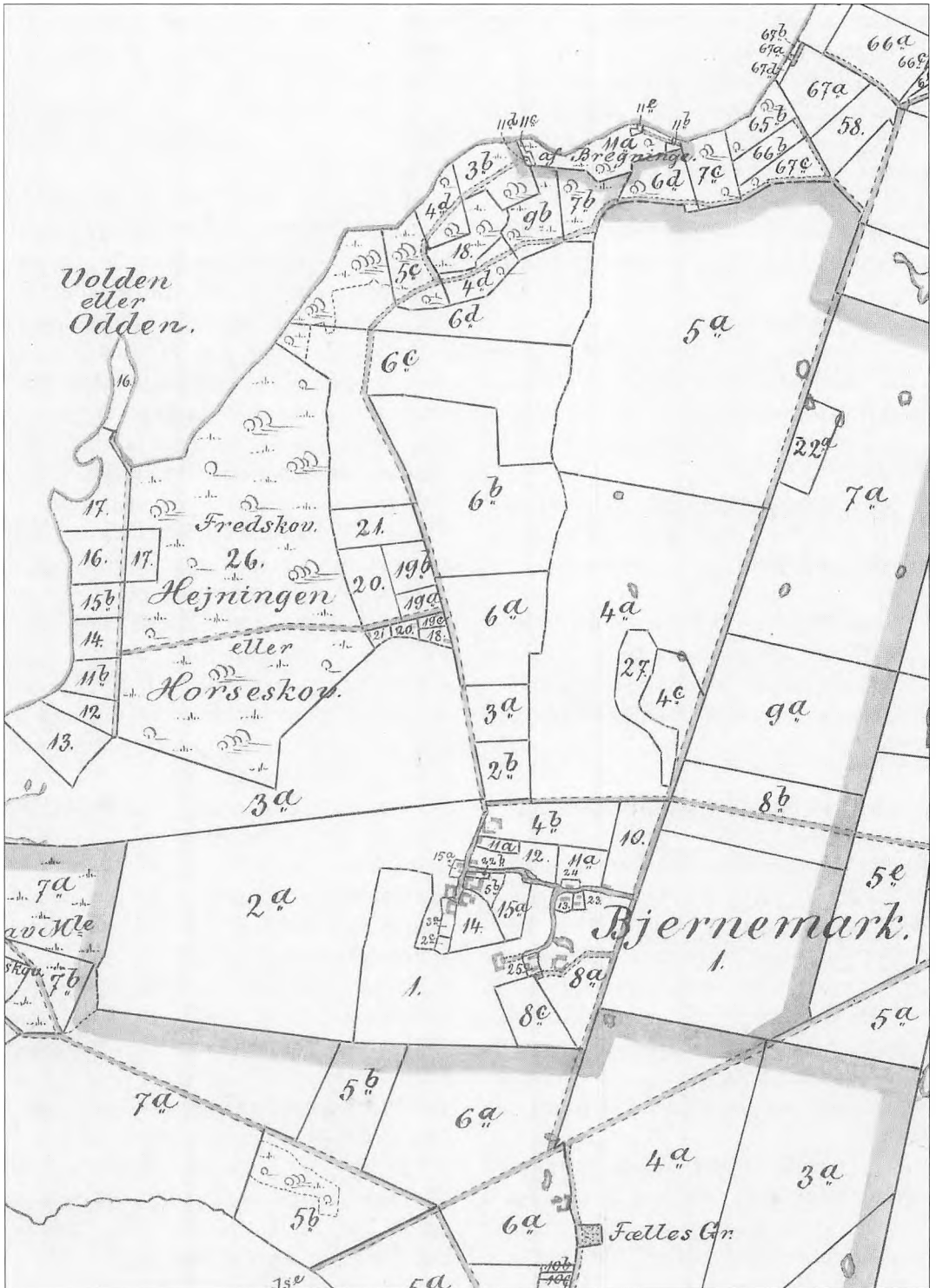
I matriklen 1662 nævnes *Niels Møller*, og det navn synes at have holdt sig i hvert fald indtil 1731.

I matriklen 1664 nævnes *Niels Jensen Kuld*. Navnet *Kuld* træffes endnu i 1731, men synes at være forsvundet før 1750.

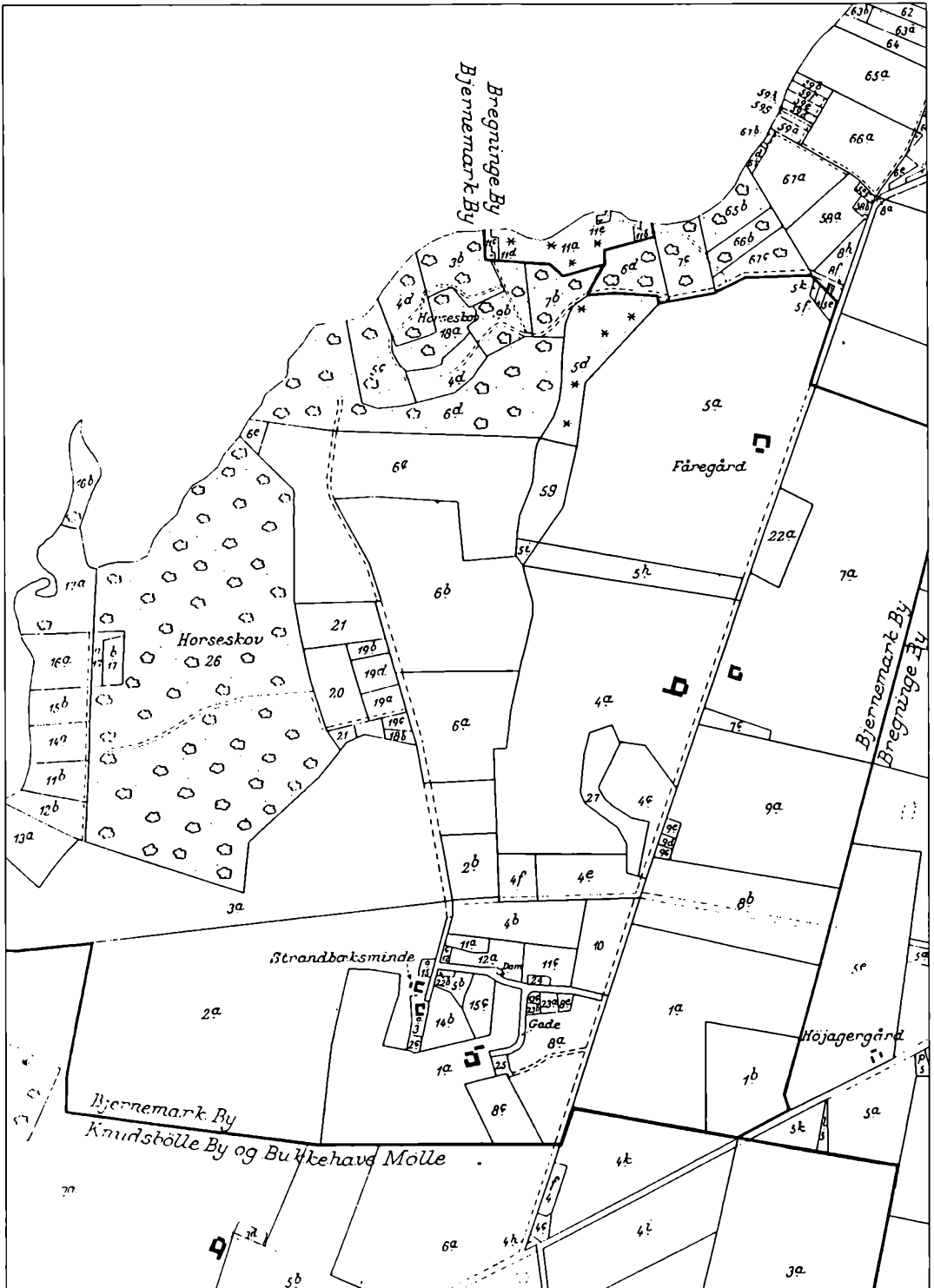
Navnet *Øboe* har jeg første gang set i Kirkebogen i 1686 og senere i Jordebogen 1724, hvor *Niels Rasmussen Øboe* er nævnt. Navnet træffes i hvert fald igennem mere end 100 år, og det har givet navn til »Øboegaarden« (senere »Faaregaarden«, matr. nr. 5 a).

I Jordebogen 1731 nævnes *Anders Piil Kuld*, og i de følgende ca. 100 år synes fæsterne af gården matr. nr. 4 at have haft tilnavnet *Piil*. Derefter er det afløst af *Svop*.

I den ældste kirkebog (1646-1732) træffes endvidere i Bjernemark følgende tilnavne: *Ungemand, Huermand, Rogen, Lund, Muhle,*

Bjernemark ejerlau. Udsnit fra gl. kort omtegnet 1890.
 (Copyright Kort & Matrikelstyrelsen, Rentemestervej 8, 2400 København NV).

Bjernemark ejerlav. Udsnit fra nyere matrikelkort 1962.
 (Copyright Kort & Matrikelstyrelsen, Rentemestervej 8, 2400 København NV).

Skoff, Byloff, Brun, Skarøe og Jyde samt naturligvis en række erhvervstilnavne som for eksempel *Bødker, Smed, Klejnsmed, Skomager, Skrædder, Væver, Hjulmand* og som noget temmelig sjældent også *Glarmester*.

Selv om der i Jordebogen 1537 kun er nævnt navne på de 11 Bryder, har der givetvis været mange flere beboere. Først og fremmest naturligvis koner, børn og tjenestefolk, men formentlig også nogle indsiddere og måske enkelte husmænd.

I listen over Degnekorn fra ca. 1570 er nævnt 14 navne, og af disse er 1 anført som boende i et »Gadehus«. To andre boede i hver sin halvgård og slap derfor med $1/2$ ydelse.

I Kronskødet af 1573 til Erik Rosenkrantz er anført 10 gårde i Bjernemark.

Ca. 100 år senere har vi de ældste matrikler. I matriklen 1664 er anført 9 helgårde, 2 halvgårde, hvoraf den ene var øde, og $1/4$ gård. Endvidere 3 huse.

Medens bøndergodset i 1662 hørte under kronen, var det i 1664 matriklen fæstegods under »Ellensborg« (»Holckenhavn«), som da ejedes af Korfitz Ulfeldt og Leonora Christine. Imidlertid blev deres godser ved Højesteretsdom af 1663-27/07 beslaglagt af kronen, så i 1664 var de faktisk ikke mere i besiddelse af bøndergodset i Bjernemark, selv om dette er anført i matriklen 1664. Årsagen til denne uoverensstemmelse er, at det har taget en vis tid at udarbejde matriklen, og da den blev skrevet, var oplysningen rigtig.

Kronen ejede derefter bøndergodset i Bjernemark, indtil det med skøde af 1678-14/03 blev overdraget til Niels Juel.

I matriklen 1688 er i Bjernemark anført 11 gårde, 2 huse med jord og 2 jordløse huse.

Vistnok omkring midten af 1700 tallet blev imidlertid nogle af gårdene nedlagt. I Jordebogen 1767 er der kun 8 gårde tilbage, og de var alle gjort lige store i hartkorn. Til gengæld var antallet af huse vokset til 11.

Ved udskiftningen og de efterfølgende udflytninger skete forskellige ændringer. I

matriklen 1844 er der 6 helgårde, 4 halvgårde og 17 huse.

Jacob Mortensen (med tilnavnet Svop) har i sine optegnelser omtalt, hvor de nævnte 8 gårde var beliggende før delingerne og udflytningerne. Indtil ca. 1800 var alle de datidige 8 gårde beliggende samlet i landsbyen. Han skriver, at 5 lå ved Bjernemark Gade og 3 ved Lassegyden. Matrikelnumrene 1, 2 og 3 ligger endnu på deres gamle plads.

Den gård, som han fortæller, oprindelig lå ved Bjernemark Gade, men blev flyttet til Smedevejen nærmest Plantebedet, må være matr. nr. 4. Han skriver endvidere (1886), at den for en del år siden blev flyttet ud ved Svendborgvejen (Bjernemarksvej 56), og det passer godt med, at det skal være sket ca. 1870-1872. Så vidt jeg kan se, lå den oprindelige gård på nuværende matr. nr. 4 b. På kortet i pastor Frederik Christian Lunds bog: »Beskrivelse over Øen Thorseng» (1822) er da også vist en gård på dette sted. Matr. nr. 5 a. må sikkert have ligget på nuværende nr. 5 b.

Matr. nr. 6 har formodentlig oprindelig ligget ved Bjernemark Gade. Allerede omkring 1800 blev den, så vidt jeg kan se, flyttet helt ud i det nordvestre hjørne af nuværende matr. nr. 6 c. Her er på Lunds kort vist en gård.

Hvor matr. nr. 7 oprindelig har ligget, ved jeg ikke, men muligvis har det været ved »Lassegyden«. På Lunds kort er den blevet flyttet ud ved Bjernemarksvej 53.

Matr. nr. 8 må sikkert have ligget på nr. 8a. Fra denne blev matr. nr. 9 udskilt og lagt ved Bjernemarksvej 57. Det må være den, der også er vist på Lunds kort.

Svend Hansen Højte, f. 1918 i Vårø, Bjerreby sogn, død 1999 i Højbjerg v. Århus. Civilingeniør. Hobby: Tåsinges lokalhistorie. Artikler i Tåsinge Årbog 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 2002 og 2003. Beretningen er dateret 31. december 1982 og gengives her uforkortet og med få tilføjelser vedrørende vejnavne og nr.

»Drostgaarden«

- en gammel gård i Bjernemark

af Leo Jespersgaard

For en halv snes år siden mødte jeg en eftermiddag en nydelig dame på gårdspladsen på »Drostgaarden«, hvor hun stod med sit fotografiapparat og bad om lov til at fotografere den gård, hvor hun mente at have haft forfædre boende.

Det viste sig, at Hjørdis Mikkelsen fra Vanløse var slægtsforsker, og hun havde derfor kontakten Valdemar Jensen på Taasinge Lokalhistoriske Arkiv, og han havde hjulpet hende med at fremskaffe data om hendes slægt.

Materialet, som Valdemar Jensen havde fundet frem, fik jeg i kopi, og det danner, sammen med andet senere fremskaffet materiale fra arkivet, baggrund for en væsentlig del af denne historie om gården, hvor jeg har boet i 10 år.

»Drostgaarden« ligger i Bjernemark by og er en af de ældste gårde på Tåsinge. Sammen med nabogården »Strandbæksminde« og den tredje gård, nu kaldet »Ryttergaarden«, hvorfor ved jeg ikke, ligger gårdene på det samme sted, som de har ligget i hvert fald siden 1500-tallet.

»Strandbæksminde«, som dengang omtales som »Strambechgaard« efter ejeren Jep Strambech, omtales allerede i 1537, hvor også landsbyen Biernemarck omtales i Kærstrups Jordebog. Landsbyen omtales måske som Bierne allerede i 1460 i et Tingsvidne, men der er tvivl om papirenes ægthed.

Den første, der omtales omkring matr. nr. 3 (»Drostgaarden«), er Anders (Rasmussen ?) Drost i 1610, gift med Anne (Drostis), som dør i 1652. Den næste fæster hedder Erich Hansen og er vist nok Annes søn af første ægteskab. Han fæster gården fra 1630-1649,

hvorefter Rasmus Andersen Drost har gården fra 1649 til 1690.

Hvoraf navnet Drost kommer er svært at forklare. Drost er ifølge leksikonet en middelaldertitel for den fornemste embedsmand, der i 1200-1300 tallet kunne træde i kongens sted som rigsforstander. Titlen bortfalder efter 1388. Så hvad dette navn har at gøre her i 1600-tallet får stå hen, der er oven i købet endnu en »Drostgaard« på det sydlige Tåsinge i dag.

Efter Rasmus Andersen Drost følger adskillige fæstere med gamle Tåsingenavne, for eks. Ottesen, Barfod, Stenner og Pelle. Den sidste slægt, der har fæstet gården, er slægten Sivertsen, hvor Hans Frederik Sivertsen fæstede gården i 1897. Han var søn af Sivert Sivertsen og Karen Ospensen fra Ny Vemmenæs. Hun må være efterkommer efter Oспен Hansen Drost, som faktisk var fæster på gården fra 1762 til 1777, så ringen var sluttet. Man løb jo åbenbart ikke af øen for at finde ægtefælle dengang.

Fra året 1762 foreligger der et interessant dokument, som Valdemar Jensen har fundet frem i sin gennemgang af gårdens historie.

Før 1762 var fæsteren Rasmus Christensen Drost (f. 1699) død, og hans enke Anne Jørgensdatter skulle giftes med nævnte Oспен Hansen. I den anledning havde den højvelbårne Hr. Cammerherre Juell udpeget tre vurderingsmænd til at gennemgå ejendommen med henblik på arv til afdødes familie.

Der følger så en længere redegørelse for, hvad der forefindes på gården, og det følger, hvad inventar angår, meget samme oversigt,

som Svend Højte beskrev i »Tåsinge Årbog 2003« omkring Ventepose Mølle. Der går helt ned i detaljer med underdyner og skråpuder, en gåsebænk med tre huller, øltønder og håndøkser i Huggehuset o.s.v. Men der er

også en vurdering af gårdens besætning og gårdens bygningsmæssige tilstand. I 1762 var gårdens besætning som følger, beskrevet efter alder og vurderingsværdi:

Beester:	Aar	Rdl.	Mark	Skilling
1 Mørkebrun Hest	10 -	15 -	-	-
1 Sort blæset Hest	13 -	13 -	-	-
1 dito sort snudet Hest	18 -	8 -	-	-
1 graae Hest Klod	3 -	16 -	-	-
1 sort dito	8 -	16 -	-	-
1 liden sort dito	16 -	10 -	-	-
1 gl. brun Hoppe med 1 Hestföll		16 -	-	-
Kiør:				
1 blaa Ryget Koe	7 -	6 -	-	-
1 Sort Rygget Koe	7 -	6 -	-	-
1 ditto - -	18 -	4 -	-	-
1 Sort blæset -	10 -	5 -	-	-
1 kuld sort -	13 -	4 -	-	-
1 sort stirmet qvie	3 -	4 -	-	-
1 aarings kalv		2 -	-	-
Sviin:				
1 Soe med 4er Griise		5 -	2 -	-
2de Aarings Griise		2 -	4 -	-
3de andre smaae Griise á 4 Mark		2 -	-	-
Faar:				
8 gl. Faar med 2 Lam		8 -	-	-
Giæs:				
3 gl. Gæs og en Gasse med 10 unger		2 -	4 -	-

Værdien af gårdens besætning opgøres sammen med gårdens inventar og husgeråd til en værdi af 195 Rigsdaler og 2 mark.

Herefter følger en gennemgang af, hvad der skyldes til andre uden for gården, og her har flere meldt sig. Henrich Lund i Lundby havde til gode for en skæppe ærter 1 Rdl. og 4 Mark, Niels Jacobsen i Stiold havde lånt den afdøde 3 Rdl. og 2 Mark, Niels Frandsen i Bierne-march havde til gode i væverløn 1 Rdl. og 2

Mark o.s.v. Tilsammen opgjorde man gælden til 11 Rdl., 2 Mark og 12 skilling, efter at enken havde tilkendegivet, at de 3 Rdl., som Niels Jacobsen havde lånt den salig afdøde, efter hendes mening var blevet betalt tilbage.

Hermed var vurderingen ikke tilendebragt. Man gennemgik herefter "gårdens brøstfældighed", som af de antagne vurderingsmænd blev taget i eftersyn på følgende vis:

	Rdl.	Mark	Skilling
Den vestre Længde løber Siunder og Nor 10 Fag, mangler til Tag			
8 Trager Langhalm á Trage 2 Mark	2 -	4 -	-
Arbejdsløn	-	4 -	-
Den Nørre Længde løber Øster og Vester, der til behøves			
Foedstykker 54 alen á 12 Skilling	6 -	4 -	8 -
Desuden 8 Stolper á 1 Mark og 8 Skilling	2 -	-	-
8 Stk. Løsholter á 1 Mark er	1 -	2 -	-
Nok til samme Længde 6 Trager Halm á 2 Mark er	5 -	2 -	-
Arbejdsløn	1 -	-	-
Stuehuset som løber Øster og Vester, dertil behøves			
80 Alen Foedstykker á 12 Skilling er	10 -	-	-
24 Stk. Stolper á 1 Mark og 8 Skilling er	6 -	-	-
24 Stk. Løsholter á 1 Mark	4 -	-	-
Endnu 8 Fag til samme Huus hvor Loftet er ganske slet			
Og brøstfældig behøves 8 Tylter deller á 2 Rdl.	16 -	-	-
Til Arbejdsløn	2 -	-	-
300 Søm á 2 Mark 100drt er	1 -	-	-
5 Stk Biælker á 4 Mark er	3 -	2 -	-
100 Legter	5 -	-	-
24 Spær á 1 Mark Stk.	4 -	-	-
Arbejdsløn til Tømmermand	3 -	-	-
Summa Gaardens Brøstfældighed	74 Rdl.	0 Mark	8 Skilling

Efter således at have konstateret en jævn brøstfældighed til 74 rigsdaler og en løs gæld til naboer på godt 11 rigsdaler, kommer vurderingsmændene yderligere frem til, at der

som endnu et punkt må konstateres, at ”til Gaardens Besætning udfordres i det aller-mindste”:

2 Vogn-bester á 16 Rdl.	32 -	-	-
6 Ploug-Beester á 10 Rdl.	60 -	-	-
1 Ferred Vogn	10 -	-	-
2 Træ Vogne	8 -	-	-
Ploug og Harve	2 -	4 -	-

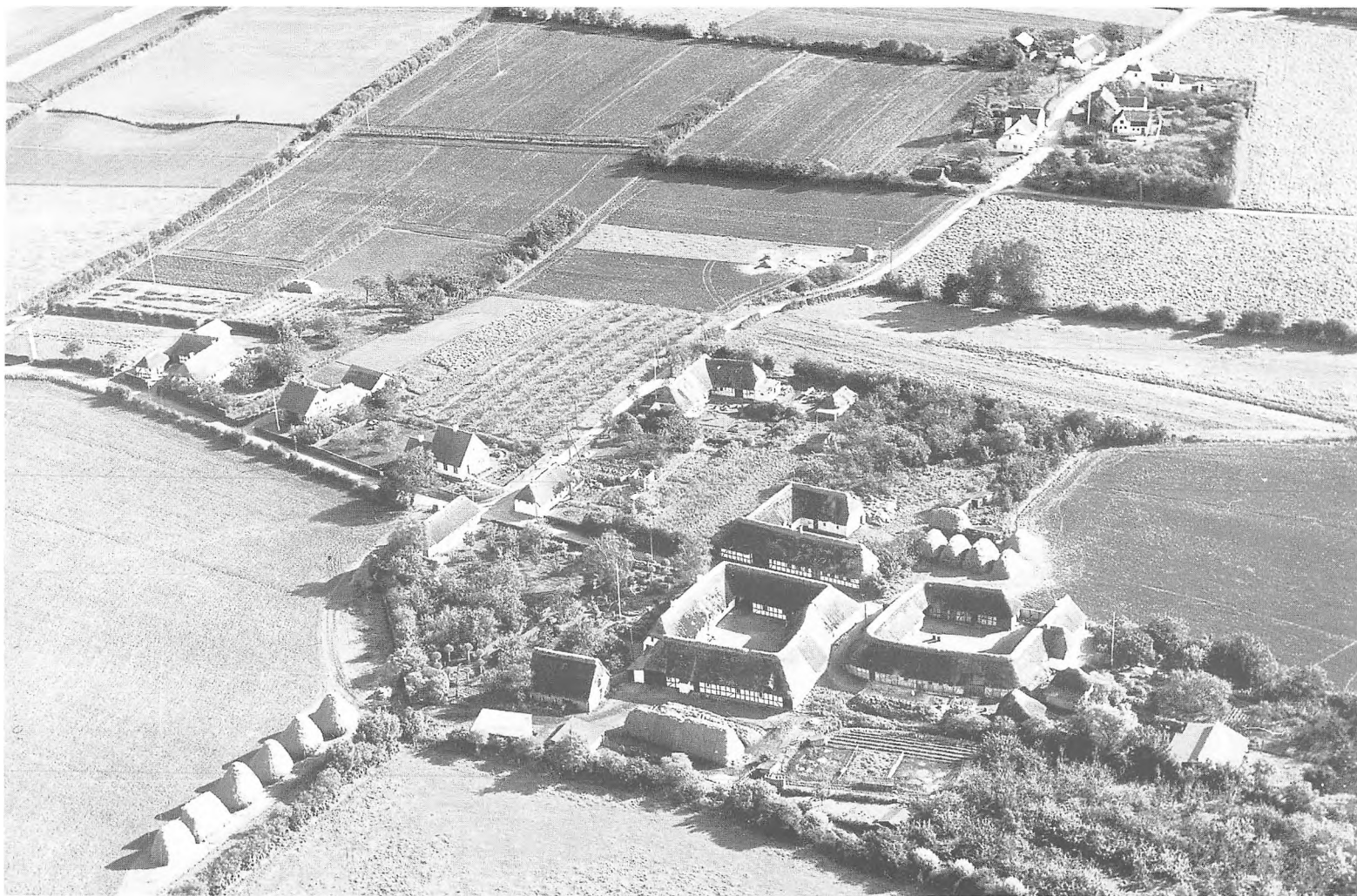
Det ender altså sammenlagt med, at der i gården er værdier på 195 rigsdaler og en forventet udgift på 198 rigsdaler, og der er således ikke noget at arve, så selv om der har været indkaldt de berørte parter, efter hvad dokumenterne viser, og man således har været meget omhyggelige med at advisere alle, der

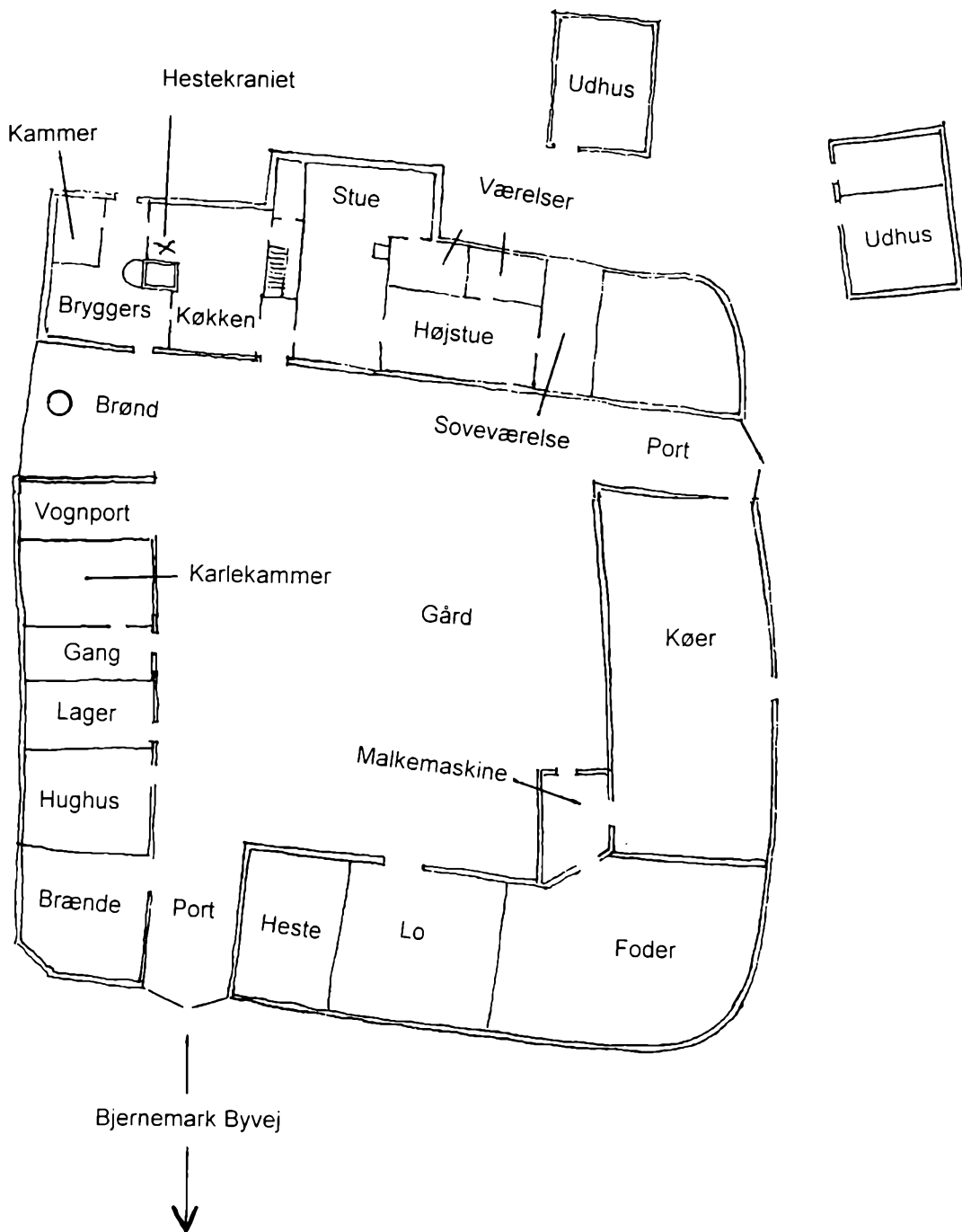
måtte have interesser i arvesagen, så ender det alligevel med, at enken Anne Jørgensdatter »med hendes nuhavende Mand at betale den angifne Gield til alle og enhver som herudi er anført og tilstaaet«.

Skifteretten slutter således med, at enken og hendes mand forsikrer, at »Enken med

Luftfoto af Bjernemark by set fra syd med dalen og markerne i baggrunden. (Foto: Helge Heger, Svendborg ca. 1950-1952).

Grundplan over "Drostgaarden" ca. 1970. Fundstedet for hestekraniet er markeret med et kryds.

hendes Mand med Tiid og Lejlighed at sætte Gaarden i forsvarlig Stand«.

I dag

I nogenlunde stand er »Drostgaarden« i hvert fald blevet holdt gennem tiden, for både gården og nabogårdene har på mirakuløs vis overlevet de mange år.

Ingen af gårdene har været fredede eller kendt bevaringsværdige og fremstår derfor i dag stærkt ombyggede, og der er givetvis ikke meget tilbage fra 1762.

»Drostgaarden« står dog stadigvæk i sin oprindelige form og placering med fire bindingsværks- og stråttækte længer og to fritstående tilsvarende småhuse i haven. Kun sydsiden af stuehuset har fået erstattet bindingsværk med traditionelt kalket murværk. Resten er udmuret bindingsværk med Flensborgsten muret blankt, et usædvanligt fænomen her på øen. Ligeledes er tre af de fire udvendige bygningshjørner på de fire længer afrundede. Det fjerde hjørne på det ombyggede stuehus har muligvis også været afrundet. Jeg har ikke set gårdarrangementer med de afrundede hjørner på bygninger her på øen, men i museet »Den fynske landsby« ved Odense finder man tilsvarende på »Fjeldstedgården«. Denne gård er organiseret bygningsmæssigt nøjagtig som »Drostgaarden« med porte, bygninger, rumplaceringer og skorstene, men den er noget større. Især er bygningerne bredere og meget rummeligere. Når »Drostgaarden« blev opgivet som landbrugsejendom i 1970 af Thorkild Sivertsen, skyldes det i høj grad, at de små lavloftede og smalle bygninger gjorde en tidsvarende anvendelse umulig. Den blev derfor solgt til en flok unge mennesker og er gennem årene blevet stærkt ombygget indvendigt, men der findes dog stadigvæk indvendige skillerum af soltørrede sten, ligesom der stadigvæk er lerklinede, pileflettede felter i ydervæggene af stuehuset mod syd og i de fritstående småbygninger.

At gården er gammel og ligger nogenlunde,

hvor den altid har ligget, fik vi et interessant bevis på under en ombygning af stuehuset i 1991. Under udgravning af gulvet i det oprindelige køkken fandt vi et nedgravet hestehoved placeret, hvor der oprindeligt havde været en stor bageovn. Den store indvendige skorsten står stadigvæk på sin plads. Man kunne oprindeligt gå ind i selve skorstenen, hvor der var ildsted. Der er også tegn på anbringelser af jernstænger, så skorstenen også kunne bruges til røgning, og åbningen til den oprindelige bageovn var muret til. En tilsvarende placering af bageovnen findes endnu på den omtalte Bolstedgaard i »Den fynske landsby«, og man kan der også se den store kuplede ovn, der stikker ud af bygningens facade. Det har den givetvis også gjort her, men sydfacaden på »Drostgaarden« er som tidligere nævnt nybygget og flyttet længere udad, og der er derfor ingen spor af ovnen, undtagen den til-murede åbning.

Men hestehovedet ligger der, og det er kun et rent tilfælde, at jeg blev opmærksom på det. Kort forinden havde jeg set en bog hos en bekendt fra Bornholm og i denne bog: »Gudhjem i 9000 år«, hæftet mig ved en artikel om de nedgravede hestehoveder i »Damaskegaard« ved Melsted nær Gudhjem. Gården blev i 1976 nedtaget og flyttet til Frilandsmuseet. Den var Bornholms ældste gård, og man udgravede derfor gårdens fundamenter og fandt spor efter mindst fem fundamenter fra forskellige perioder i gårdens historie.

Forfatteren, Peter Tiemroth, skriver blandt andet: »Efter flytningen fandt man i stuehuset et velbevaret lergulv med strøsand ovenpå. Og da man gravede for at komme ned til et endnu ældre lag, dukkede midt under stuegulvet et stort hestekranium op. Da fodmuren undersøgtes, fandt man endnu et hestekranium. Og efter yderligere gravning fandt man resterne af endnu to hestekranier under en stor bageovn, hvis oprindelse daterer sig helt tilbage til 1500-årene. Altså har man gennem flere hundrede år anbragt hestekranier under gul-

vet forskellige steder i »Damaskegaard's« stue-længe.

På Bornholm kendes skikken fra enkelte andre steder, men i øvrigt er den ikke ualmindelig i Skandinavien, det nordlige Europa og Irland. Blandt forskerne er der stor uenighed om, hvad hestekranier og andre sære nedlagte genstande skal betyde. Nogle hævder, at det skete af akustiske grunde. Men mere sandsynligt forekommer det, at der er tale om ældgammel lykketro fra hedensk tid. Som stille og roligt har overlevet op gennem århundredene.

Vikingerne begravedes for eksempel ofte med heste, der ofredes ved gravlægning. Hesten var hellig – Odins dyr. Og endnu i 1700-1800 tallet ofrede man heste ved at jage dyrene udover styrter. (...) Hestens kød var offerkødet – blotgildets mad. Hestens styrke kunne bruges til at beskytte sig, og offerdyrenes knogler anbragtes ofte under gulve og stolpehuller. Hestetænder i vikingegravene er i øvrigt heller ikke helt sjældent.«

Hestehovedet på »Drostgaarden« ligger,

hvor det altid har ligget. Vi tog dog et par tænder fra kæben. Hvor gamle de er, ved vi ikke, men de kan tilsyneladende være helt fra 1500-tallet, men er måske fra 1700-1800 tallet.

I forbindelse med ombygningen i 1991 fandt vi også flere munkesten, der har været brugt som fundamenter for indvendige skille-rum og skorstenen. Der er både almindelige sten og også et par formede sten fra gesimsen eller sålbænke. De stammer måske fra Horse Slot, som lå i Horseskoven ud mod sundet ved Iholm. Det blev brudt ned i 1300-1400 tallet, og materialerne derfra er givetvis blevet gen-brugt lokalt.

Der er mange historier, der endnu ikke er fortalt, men man bliver mindet om dem hver dag, når man går rundt et sted, hvor der har boet mennesker i hundredevis af år ... og tak for det!

Leo Jespersgaard, f. 1942 i Dronninglund. Murer og arkitekt.

Vejdyl ved de 3 gårde i Bjernemark, "Drostgaarden" i midten.

Indvielsen af Valdemar Slots kirke

den 3. oktober 1687

af Albert Mohr Lolk

Dette er skrevet for at gøre opmærksom på kirkeindvielsen, men også for at vise Kingos funktion som lejlighedsdigter, det vil sige forfatter af digte til en konkret begivenhed. Det kan være til tronbestigelse, en militær triumf, en fødselsdag, et bryllup, et kirkejubilæum eller som her, hvor Kingo har skrevet til en kirkeindvielse.

I Bregninge og Landet sogns første kirkebog finder vi på siderne 574-584 en beskrivelse af indvielsen, foretaget af biskop Thomas Kingo. Slotskirken blev anneks til Bregninge, hvis præst betjente begge kirker.

Efter svenskekrigen 1657-1658 lå Valdemar Slot i ruiner. Først da Niels Juel efter slaget i Køge Bugt 1677 overtog Tåsinge, blev der foretaget en grundig reparation med store ændringer, hvorunder slotskirken blev indrettet i sydenden.

Vi må være glade for, at vor præst på den tid, hr. Peder Jensen i Bregninge, har givet os en udførlig beretning om, hvad der skete på dagen.

Indvielsen

Kort fortalt gik biskop, provster og præster, i alt 28 gejstlige, kl. 10 ind i kirken, og så tog biskoppen ledelsen.

I prædiken omtalte han kong Christian den Femte og Niels Juel med frue (Margrethe Ulfeldt).

Der synges flere salmer, som ikke er kendt i dag. Kun salme (Den danske salmebog 1954) nr. 24 af J. Gramann »Min sjæl nu love Herren« (Dansk 1569), ændret 1888 af C. J. Brandt til »Min sjæl du Herren love« og nr. 52 af J. Friderichsen 1639 »I Jesu navn skal al vor gerning ske« kender vi.

Efter prædiken blev der også sunget, og til afslutning nedenstående salme, som Kingo selv har skrevet til lejligheden, og som rummer mere end 20 let genkendelige ord fra prædiken.

Melodien kendes ikke, og ingen fra vor salmebog kan bruges, men Kingo udtrykker i fortalen¹ til »Åndeligt Sjungekor« 1. del, ønsket om, at »den retsindige læser ikke vil stødes over melodierne, fordi de har været i brug til verdslige sange. Kingo har taget dem i brug, for at disse yndede melodier må blive endnu mere behagelige, når de bruges til en sang med åndeligt indhold«.

Mon ikke Kingo har haft den bagtanke at gøre salmen populær. I hver fald kommer han let og gratis til en melodi, og så kan menigheden i tilgift synge med uden indøvelse forud.

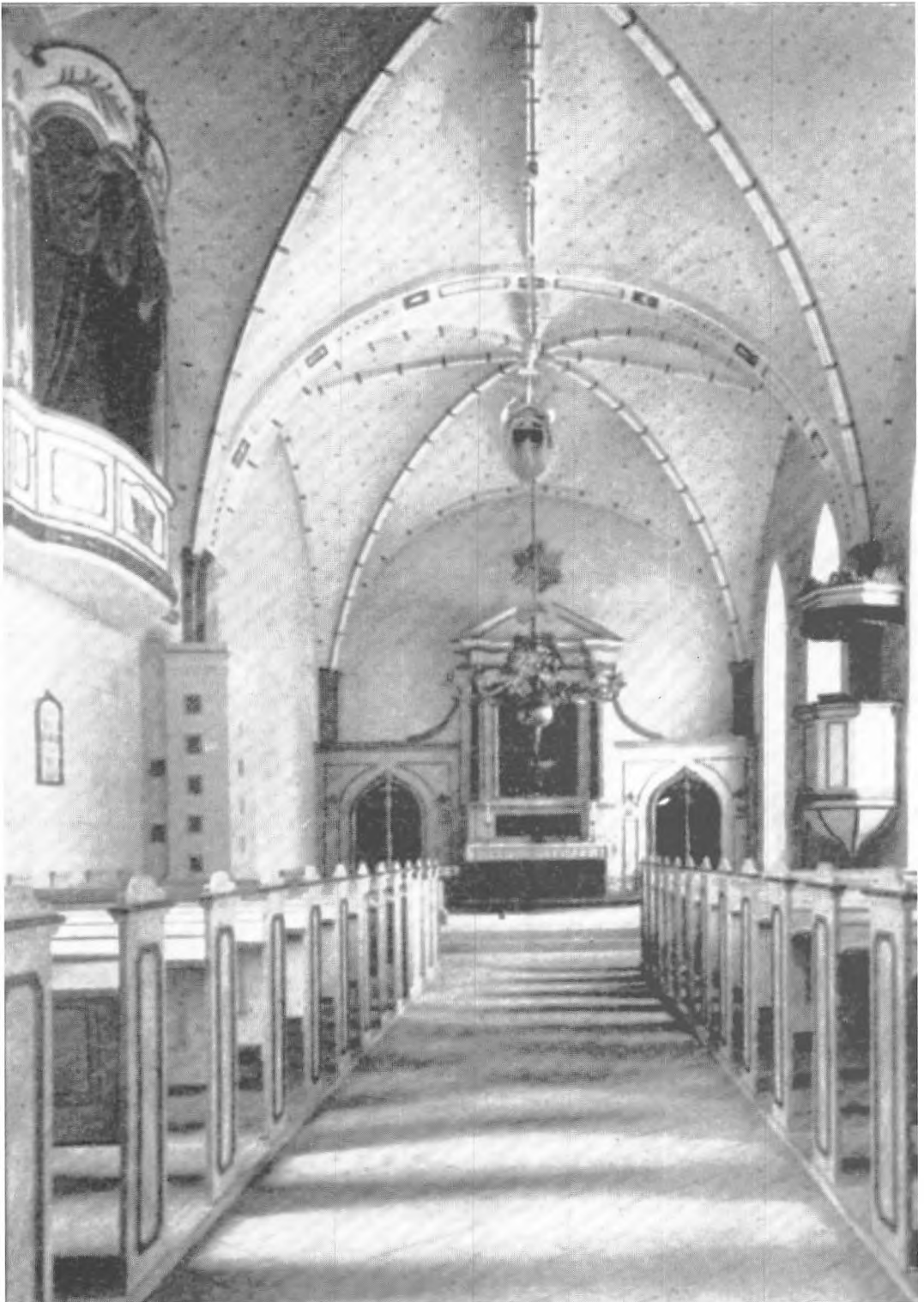
Eftersom den dengang afsungne melodi ikke kendes, har min dattersøn Morten Lolk Rasch komponeret en anvendelig melodi som vist nedenfor.

The image shows a musical score for a melody in E-flat major (one flat). The score is written on five staves. The first staff contains the melody with notes and rests. The second staff contains a series of chords: Cm, Eb/g, Ab^b, Eb/b, F⁷/a, Bb, Bb/d, Eb, Eb/g, F/a, F. The third staff continues the melody with notes and rests. The fourth staff contains chords: Bb, Bb/d, Eb, Cm, Bb/F, F⁷, Bb, Bb/as. The fifth staff contains chords: Eb/g, Bb/d, Eb, Eb/g, Ab, Fm^b, Eb/g, Ab^b. The sixth staff contains chords: Eb/b, Bb^{rem}, Bb, Eb. The score ends with a double bar line.

Melodi: Morten Lolk Rasch.

1. O Gud bøn hør os dog
og giv os det vi venter,
at dine sakramenter
og ordets² rene bog
må uforfalsket blive
mens folk er her i live.
2. Giv kongen af din ånd
som er din kirkes fader,
at de som sandhed hader
må bukke for hans hånd,
stadfæst hans spir i nåde
og lad ham lykksom råde.
3. Velsign o Gud den mand,
som dette hus lod bygge
sæt hannem i din skygge.
Former hans ærestand.
Giv ham et evigt smykke
af uforandret lykke.
4. Gid at hans hus kan stå
i blomster alle dage
og faste rødder tage
der aldrig savne må
indtil de skal med glæde
i himlens tempel træde.
5. O Gud tag i din favn
hver den som her knæfalder
og hjertelig påkalder
dit Guddoms store navn.
O lad dit nådes øre
hver tro fuld suk bøn høre.
6. Sank så os endelig
til den forsamlings ære,
hvor evig fryd skal være.
Udi dit himmerig
vi dig må se og kende,
når alting har en ende.

Thomas Kingo
1687

Interiør fra Valdemar Slots kirke.

Noter:

1. Johannes Simonsen: »Thomas Kingo, hofpoet og salmedigter«, side 189-192 vedr. Niels Juel (1629-1697).
2. For at være sangbar ændret fra dit ords til ordets.

Kommentarer:

1. og 6. vers har almindeligt salmeindhold.
2. vers handler om kongen (Christian den Femte).

I den i fodnoten omtalte bog finder vi: »For Kingo er det alvor, at kongen er konge af Guds nåde. Den enevældige hersker har intet at sige overfor Guds ord og bud. Gud er Gud, og kongen er underlagt ham. Den almægtige Gud har givet kongen den enevældige magt. Vers 2 bekræfter denne opfattelse. Jeg vil mene, at kongen er medtaget, fordi den indviede kirke er en del af Chr. d. Fjerdes slot til sønnen Valdemar, og fordi kongen står over Niels Juel. Som hofpoet måtte Kingo passe på at berømme kongen.

Vers 3 og 4 omtaler Niels Juel som kirkebyggeren.

Vers 5 handler om menigheden.

For at gøre forholdet mellem Kingo og Juel færdigt nævnes et mindedigt af Kingo til et billede af Niels Juel:

»Her står han med en mild, adstadig, ærbar mine, dog kan han spytte ild, så snart han skal trine på kongens bud udi hans skib og sejlejagt; her står han derfor i sin konges æresdragt«.

Ved Niels Juels død udtalte Kingo blandt andet:

»Udi i sit eget hus var han en englemænd, hans frue har derfor hvert øje fuld af vand, han var for sine børn en højforsynlig fader, der mange overgik i elskegrader«. Endvidere om en trompetblæser:

»Du blæser for en dansk, navnkundig sejermand, den store søhelt Juel, hvis ros du skal kundgøre og med hans pris i din basune føre; thi hans bedrifter kan i lige orden stå med alles, som med ros har fået søkronen på«.

Og til sidst skal nævnes det mest kendte vers, verset under Niels Juels billede i kapellet i Holmens kirke:

*»Stå vandringsmand og sku en søhelt an i sten,
og er du selv ej flint, ær da hans døde ben;
thi det er hr. Niels Juel! Hvis marv og ben og blod
med frygtigt hjerte for sin konges ære stod!
Hvis mandddoms drifter i så mange søslag står
og gennem hav og luft og land med ære går!
En mand af gammel dyd og dansk oprigtighed,
af ja og nej og hvad man godt og ærligt ved!
Hans sjæl den er hos Gud, hans ben i denne grav,
hans navn i minde, mens der findes vand i hav«.*

A. C. E. Mohr Lolk født i Troense. Lærer i København og Odense 1944-1983, har skrevet godt 28.000 sider om Tåsinge (kopi på Landsarkivet og i Taasinge Lokalhistoriske Arkiv) samt diverse artikler i årbøger og aviser.

Annanias og smedens datter

fra Strammelse

af Kjeld Drongesen

Landsbysmedjen var særligt i lidt ældre tid en vigtig del i lokalsamfundet. Her kunne bønderne få repareret deres værktøj og maskiner og få skoet deres heste.

Således også i Strammelse, hvor der måske i flere århundrede har ligget en smedje ved siden af gadekæret og med tilhørende beboelse i vinkelhuset overfor.

Den gamle smedje var en bygning med høj rejsning og stor skorsten. Den opmurede esse med tilhørende håndtrukken blæsebælg og 2 ambolte fyldte næsten en fjerdedel af bygningen. Ved siden af var plads til filebænke, boremaskiner og andet til reparation af bøndernes værktøj og maskiner. Resten af bygningen blev brugt til hesteskoning, reparation af plove, harver og andre landbrugsmaskiner.

Jeg husker tydeligt smedjen og særligt beboelsen i det stråttækte vinkelhus, da jeg ofte kom til Strammelse i min barndom sammen med mine forældre, fordi vi i mange år havde familie, der boede der.

Min oldefar Hans Jensen, født 1823, var smed i Strammelse fra 1845 til sin død i 1864, kun 41 år gl. Han var, som enkemand, blevet gift d. 21-09-1860 i Landet kirke med min oldemor, Johanne Jensdatter. Hun var født d. 22-05-1824 i Vornæs, og hendes forældre var gårdmand Jens Andersen (Højte) og hustru Maren Jensdatter i »Skindballegaarden«, Vornæs. Efter Hans Jensens død gifter Johanne Jensdatter sig d. 01-06-1870 i Landet kirke med smedsvend Niels Carl Christian Madsen. Han var født d. 26-06-1846 i Aasum, Fyn og var søn af smed Frits Madsen og hustru Sine Pedersen. Ifølge kirkebogens tilgangsliste er han tilflyttet Landet sogn fra

Smedemester Madsen med sin 1ste hustru og børnene.

Svendborg d. 17-04-1870. Johanne Jensdatter døde d. 09-01-1893, og Niels Carl Christian Madsen døde d. 04-12-1922.

I ægteskabet smed Hans Jensen - Johanne Jensdatter var der 2 børn:

1. Jens Hansen, født d. 24-07-1861. Han blev senere gårdmand i »Mosegaarden« i Vornæs.

2. *Ane Hansen*, født d.10-11-1863. Som *smedens datter* er hun en af de mest centrale personer, denne fortælling drejer sig om.

Som det var almindeligt, kom de unge efter skolegang ud i tjeneste på forskellige gårde, og de skulle have en skudsmålsbog, udstedt af præsten eller sognefogeden, der som regel

Det nordlige gadedam i Strammelse set fra sydøst med smedie og beboelse i baggrunden.

skrev forordet i den. Efterfølgende skrev de forskellige gårdmænd deres bemærkninger om tjenesteforholdet, dets varighed og eventuelt en udtalelse om vedkommende.

I forordet til Anes originale skudsmålsbog, der har kostet 25 øre indbundet og med lak-segl, kan læses:

Ane Hansen.

Datter af Husf. Hans Jensen og Hstr. Johanne Jensen af Strammelse, er født d. 10. Novbr. 1863, døbt d. 17. Januar 1864, vaccineret d. 11. Juli 1864 af prakt. Læge Pontoppidan og konfirmeret i Landet Kirke Palmesøndag 1878 med Vidnesbyrd om meget gode Kristendoms-kundskaber og meget god Opførsel.

Landet Præstegaard d. 14. April 1878.

Schousboe, Sgnpr.

I skudsmålsbogen kan læses om tjenester på flere gårde på Tåsinge. Om den længste af disse står der:

Ane Hansen har tjent mig fra 1. Maj 1878 til 1. Maj 1885.

Bukkehave Mølle d. 1-5 85, sign. S. Rasmussen. Meldt tilgang til Landet Sogn d. 2. Maj 1885. sign. Niels Lund.

Der er ikke meddelelser om flere ansættelser, så det må antages, at hun flytter hjem til smedehuset i Strammelse, hvor der sikkert også har været nok at gøre i husholdningen med plads for både en smedesvend og et par lærlinge.

Hvem er Annanias, og hvor kommer han fra? Hans fulde navn var **Annanias Elisa Drongesen**. Han er ifølge dåbsattesten søn af: *Jens Drongesen og hustru Mariane Lavridsen, født i Hillerup, Farup Sogn, den 3. Januar 1864 og døbt den 14. Februar samme Aar, hvilket herved bevidnes.*

Annianas Elisa Drongesen. Foto fra C. K. Olesens fotoatelier i N. Farup ved Ribe.

*Farup Præstegaard den 5. Novbr. 1877,
S. Høgsbro.*

Men årstallene viser, at denne dåbsattest ikke kan være den oprindelige. (Præsten, Sabinus Høgsbro, flyttede senere til Tåsinge, hvor han var præst i Bjerreby sogn fra 1879 til 1893).

Jens Drongesen var indsidder, men samtidig skolelærer og kirkesanger, hvilket måske kan forklare Annanias' fortælleevne og de noget specielle fornævne. Der findes flere håndskrevne fortællinger fra ham om, hvordan livet formede sig i Vestjylland. En direkte fortælling er:

Lidt om min Fødeegn.

Jeg er født i Hillerup, Farup Sogn ved Ribe. Hillerup er kun en lille By og er ingen køn By, men en ganske køn Egn, Kongeåen nord for, Ribe Å syd for og det store Vesterhav vestenfor Byen. Ude ved Vesterhavet har vi Marskengen, og det er meget smukt at gå der om Sommeren. I Forsommeren er Folk der i travl Virksomhed med at vande Engen fra Kanalerne, som går igennem Engen både på kryds og tværs og får sit Vand fra Kongeåen igennem en Sluse. Når så Vandingstiden er forbi, så høres der Sang og Musik der ude i Engen, så er de unge Karle og Piger nemlig komne derud for at slå Græsset af til Hø, og det er den gladeste Tid i hele Året for de unge. De kører i Reglen ud hen ved kl. 3 om Eftermiddagen og kommer igen hen ved otte om Morgen, det er nemlig for strængt at slå midt på Dagen, det mener Fynboerne er noget Vrøvl, men det er ikke Tilfældet, for hvad jeg her skriver om, har jeg været med til så mange Gange, og jeg har også haft den Fornøjelse at slå herovre på Fyn, men det er ikke stort mere end en Leg ved siden af det i Marsken.

Annanias skriver en hel del mere om sin egn, men ovenstående giver forhåbentlig et lille billede af stedet og tiden dengang.

Vi ved, at der på egnen var store problemer med de tyske soldater i årene 1864-1920, og mange af hans slægtninge med navnet Drongesen udvandrede til Amerika. At Annanias også

har haft udlængsel vil kunne forstås af det efterfølgende.

Ifølge hans skudsmålsbog har han haft 5-6 ansættelser på gårde i Farup og Vilslev i årene 1878-1884, men den 7. november 1884 sker der noget særligt interessant, idet der står skrevet: *Meldt afgang fra Vilslev Sogn den 7. November 1884 til Svendborg / Ulbølle i Fyen.*

Hans Hansen, Sognefoged.

Senere i skudsmålsbogen står der: *Annanias Elisa Drongesen har tjent mig fra 1. November 1884 til 1. November 1889. Ulbølle den 19. Februar 1895.*

Morten Markussen.

Under opholdet i Ulbølle er Annanias blevet uddannet som mejerist på Dalum Landbrugsskole, hvilket fremgår af flere håndskrevne lærebøger, dateret 1/6-1891, og han må have haft lyst til at se mere af Danmark, for videre står der skrevet:

Meldt Afgang fra Ulbølle Sogn til Bregninge den 20/2-95

Hans Johansen, Sognefoged.

I Bregninge sogn har Annanias bl. a. haft ansættelse som mejerist på Bukkehavn Mølle.

Under opholdet på Tåsinge træffer han *smedens datter Ane* fra Strammelse. Det må have været alvorligt, for de bliver gift kort tid senere, da det ifølge den originale vielsesattest fremgår:

At Ungkarl, Mejerist Annanias Elisa Drongesen – født i Farup, Gjording Herred d. 3die Januar 1864 og Pigen Ane Hansen, født i Strammelse, Landet Sogn d. 10de November 1863 ifølge Landet Kirkes Ministerialbog fol. 125 No. 2 ere ægteviede i Landet Kirke d. 29de Marts 1895, attesteres herved af

V. Schousboe, Sognepræst. Landet Prgd.

24. Maj 1896.

Medens de boede på Tåsinge, har de fået 2 børn:

1. Johannes Bendix, født 23-05-1896.
2. Jens Karl Marius, født 09-09-1898, som blev min far.

*Ane Drongesen, f. Hansen,
med et af børnene.*

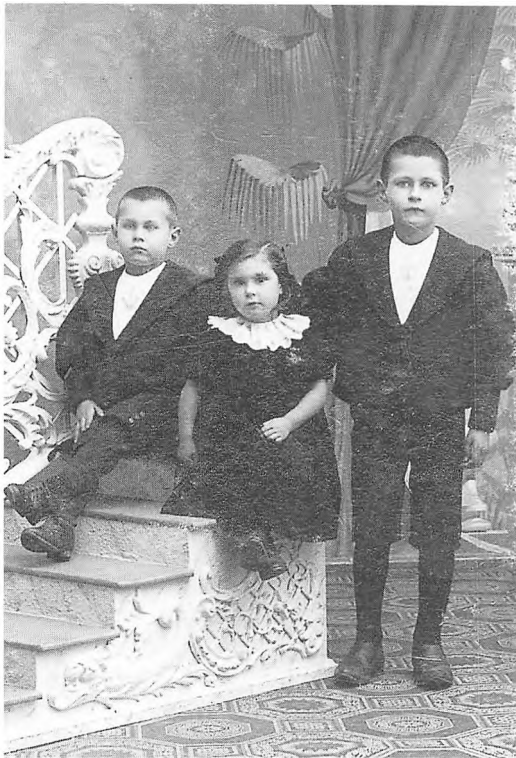
Annanias Elisa Drongesen.

Annannias har åbenbart interesseret sig en hel del for, hvad der ellers skete på Tåsinge. Hans håndskrevne beretninger fortæller om en storm, hvor: *..den kastede 5 fag Hus i Lundby, og væltede Kristen Madsens Båd i Vornæs og slog den så total i stykker, at den er hel kaput. Ja og så næste dag væltede Rammen ned fra Dampskorstenen ovre på Thorskilde, det har været rart at få den ned i Hovedet, det siges den vejer 150 Pund. Ja, det er meget slemt for Dem med den Skorsten, men De får trøste Dem med det store Overskud, De nylig har fået udbetalt. Så De får nok en til at løbe op med Rammen, når bare De har Mønter. Men sig mig engang, hvor får De alle de Mønter fra? Det skal jeg sige Dem. De kalder det Overskud. (Det var pokkers!) Ja der er endog dem der påstår, at De*

køber en hel del vand, men Folk siger jo så meget, så man kan ikke tro det altsammen.

På et tidspunkt i slutningen af 1898 er familien flyttet til Nyborg Landevej 10 i Svendborg, og det fremgår, at Jens Karl Marius er døbt i Nicolai kirke i Svendborg. Endvidere får de en datter *Anna Elisabeth*, født den 24-10-1901.

Engang i 1902 har Annannias besøgt sin familie i Vestjylland og sandsynligvis også den nye havn i Esbjerg. Dengang kom mange engelske dampdrevne fisketrawlere til Esbjerg, og både Annannias' og hans efterkommeres interesse har mere været på det maskinelle område end på mælk og ost. Hans ældste søn Johannes blev lokomotivfører i England, den næste søn Karl (min far) blev smed, jeg selv

*Børnene Karl, Elisabeth og Johannes.
Foto fra Svendborg, før familien flyttede til
England.*

blev maskinmester, og jeg har tillige en søn, der er maskiningeniør.

Men, en mejerist har også lært om dampkedler og dampmaskiner, og senere i 1902 finder vi ham forhyret som donkeymand og maskinist på en fisketrawler fra South Shields, en havneby ved Newcastle, England.

Engang i efteråret flytter *Ane fra Strammelse* og deres 3 børn til South Shields. Rejsen er foregået på en af de små »smørbåde«, der dengang gik i rutefart mellem Esbjerg og Newcastle, også med nogle få passagerer.

Annanias fortsatte med at sejle som donkeymand med forskellige dampskibe mellem South Shields og andre havne i England. De fleste ture gik til havne i Frankrig og Hamborg. Han har været hjemme hos familien adskillige gange i South Shields, og han har flittigt skrevet postkort og breve hjem. Ane og

de 3 børn har også været på besøg flere gange hos familien i Strammelse, bl. a. i sommeren 1906.

Børnene kom i skole i England, Johannes (nu kaldet Joe) i 1903, Karl i 1905 og Elisabeth i 1907. De bliver nu mere engelske end danske, mens deres mor har haft besvær med sproget. Min faster Elisabeth har engang fortalt, at deres mor ikke gerne talte med nogen på gaden, for: »*Hun kunne ikke tale rent*«.

Ulykken

Men den 24. maj 1914 sker noget dramatisk – Annanias bliver fundet druknet i havnen i Rouen i Frankrig. Denne ulykke ændrer naturligvis familiens vilkår drastisk. Joe, der nu er 18 år, får ansættelse som fyrbøder ved de engelske jernbaner, British Railways, og må i høj grad bidrage til familiens underhold. Senere bliver han lokomotivfører og senere igen formand for Jernbaneforeningen i det sydlige England. Han lever nogle år i London, men bosætter sig derefter i Cardiff i Wales, hvor han bor frem til sin død 19-12-1976.

Min far Jens Karl Marius Drongesen bliver i 1914 sendt tilbage til Danmark, hvor han kommer i lære i Strammelse smedie, hans mors fødested, der nu ejes af hendes stedfar smedemester Niels Carl Christian Madsen og dennes anden hustru, Ane Kirstine Hansen (Lærke), født den 09-11-1850 i Kragenæs på Ærø. De var blevet gift i Landet kirke den 05-04-1895. Der blev ingen børn i smedemester Madsens 2 ægteskaber.

Det har sikkert ikke altid været nemt at klare sig med sproget og en helt anden kultur end den han var vant til i England – i nogle år blev han kaldt Karl - »Englænder«. Senere kom han til at læse og skrive perfekt dansk.

Et af de faste holdepunkter i hans tilværelse dengang var hos sin morbror Jens Hansen og hans kone Gertrud (kaldet »Hjertre«, dengang en brugt benævnelse for damer med dette fornavn) på »Mosegaarden« i Vornæs.

*Smedemester Madsen med sin 2den hustru,
Ane Kirstine, f. Hansen.*

De havde 4 døtre, som jo var hans kusiner. »Hjertre« var berømt for sit hjemmebryggede øl og sine mange gode gæs.

Jens Hansen døde i 1926, men familien havde gården adskillige år derefter, og jeg husker, vi ofte kom der i mine drengeår. Engang blev jeg godt til grin, da gasen løb efter mig på gårdspladsen.

Efter at min far var udlært som smedevsvend, får han forskellige ansættelser bl.a. som svend i Gesinge smedje samt på Svendborg Jernvarefabrik, der på grund af de økonomiske kriseforhold i 1930'erne må lukke. Derefter har han haft forskellige andre erhverv, bl. a. som taxavognmand.

I 1938 starter han et lille smedeværksted ved huset Slotsalléen 12 i Troense. Dette havde han frem til sin død den 20-08-1979. Måske er der endnu nogle på Tåsinge, der

husker ham og værkstedet samt hans job som fører af Troense brandsprøjte.

Hans mor *Ane fra Strammelse* døde i England i november 1944. På grund af krigen 1939-1945 så han aldrig sin mor mere, men senere har han besøgt sine søskende i England flere gange. Hans søster Elisabeth boede i South Shields i mange år sammen med deres mor, og hun har besøgt os her i Danmark flere gange sammen med sin mand.

Johannes (Joe) og hans engelske kone havde 2 børn, en datter og en søn. Datteren Winnie var gift med en præst i Wales. Jeg har besøgt hende nogle gange derovre, og hun har besøgt os her i Danmark, hvor vi brugte noget af tiden til at vise hende Tåsinge og Sønderjylland. Hun er nu bosat i en mindre by i Sydengland.

Sønnen Robert Sydney blev soldat i det engelske luftvåben Royal Air Force. Jeg har følgende oplysninger fra Winnie, der har et eksemplar af hans RAF logbog: »He was 1833280 Flight Sergeant, Robert Sydney Drongeson of 166 Squadron Bomber Command, stationed on Kirmington Air Base, flying Lancasters«. Robert blev skudt ned under en mission over Frankrig i begyndelsen af 1945, men med assistance af den franske

*Brødrene Johannes og Karl Drongesen.
Fotograferet i England 1963.*

modstandsbevægelse bragt tilbage til England, hvor han døde kort efter af sygdom og kvæstelser.

Jeg har fået mange originaldokumenter og fotos, såvel fra Danmark som fra England. De var gemt af min farmor Ane, min kusine Winnie og min faster Elisabeth, og de har gjort det muligt for mig at få skrevet denne fortælling om *Annanias og smedens datter fra Strammelse*.

Kjeld Drongesen er født 26. september 1928 i Troense, Slotsalléen 12. Gået i skole i Troense hos lærerinde frk. Petersen og lærer Johannes Lund fra sommeren 1934.

I 1939 begyndt på Haahrs skole i Svendborg, sluttede der med præliminæreksamen i 1945.

Fra 1945 til 1949 maskinlærling på Svendborg skibsværft. I 1949 begyndt læsning til maskinist i Svendborg og Odense. Håndværkerbevis fra Teknologisk Institut i Århus 1950. I 1950 og 1951

læst til udvidet maskinmestereksamen i København.

Indkaldt til Søværnet i 1951, sejlet som maskinist med minelægger »Lindormen« i 14 måneder.

Sejlet som maskinmester fra 1952 til 1957 hos D.F.D.S. på ruter til England, Sydamerika, Middelhavet og Finland.

I 1959 læst til VF-eksamen på Teknologisk Institut i København. 1959 til 1961: Værkfører hos det dengang store entreprenørfirma Christiani & Nielsen.

Fra 1961 til 1973: Selvstændig erhvervsvirksomhed med import, salg og opstilling af byggekraner og byggeelevatore over det meste af landet. Afdelinger i Hørsholm og Århus.

1973 til 1976: Handel med antikviteter og gamle engelske møbler i Sydsjælland og Stockholm.

Fra 1976 til pensionering i 1996: Fabriksinspektør hos arbejdstilsynet i København.

Bosat i Gladaxe kommune fra 1956 til 2004. Nuværende adresse: Ny Vestergårdsvej 8, 3500 Værløse.

Huset Slotsalléen 12 i Troense.

Sommerudflugter fra Vornæs forskole 1960-1967

af Else Pedersen

Efter at have læst forrige års artikler i »Tåsinge Årbog« om skoleudflugter i perioden 1920-1950'erne, faldt det mig ind, at jeg kunne bidrage med en del beretninger om udflugter, ekskursioner og lejrskoleture, som de kunne finde sted i perioden fra 1960-1996. Det er ikke som elev, men som lærer jeg mindes disse oplevelser.

Lad mig starte med at fortælle om:

Sommerudflugten 23. juni 1960 til Ærøskøbing

Og det var en skærsommerdag

Da blev der mylder på gade,

Da skulle børnene i skoven ud

At se de grønne blade.

For da var skoven grøn, grøn.

Sådan sang 2. og 3. årgang fra Vornæs og Søby forskoler, mens de gik i række og geled fra Vindebyfærgeren og til Ærøfærgeren. Vejret var varmt, og det var en flot sejltur, som vi nød på øverste dæk. Her blev taget hul på madpakken, og her hoppede pigerne i elastik, mens drengene morede sig over kølvandet.

Da både Ragnhild Jensen i Søby og jeg var nyansatte og ukendte med lokaliteterne i det sydfynske, havde provst Gunnar Petersen, Bjerreby, formand for skolekommissionen, tilrettelagt turen. Han viste os rundt i Ærøskøbing til Flaske-Peters samling, torvet med vandpumpen, kirken med den vilde flora malet ved bænkerne, dukkehuset og de smalle gader med toppede brosten. Til sidst blev der leget »Sisten« og »To mand frem for en enke« på en grøn eng ved Strandskoven, hvor provsten gav kaffe, og eleverne fik sig en is før hjemturen med Ærøfærgeren.

Til Odense Zoo og Tivoli

Sommeren 1961 gik udflugten til Odense Zoo og Tivoli, denne gang ledsaget af et par mødre. Mødested Vindeby færge, derefter 2 og 2 med hinanden i hånden vandre til stationen og med tog til Fruens Bøge. Dette at køre med tog var tit en 1. gangs oplevelse for en del elever. Navneskiltene ved de små stationer blev studeret, et enkelt skilt blev dog misforstået af en dreng, som mente, at toget holdt i byen »Perron«. Spadseretur gennem skoven til Zoologisk have, beundre, forbavses, more sig over især aberne, dengang var der både elefanter og flodheste, men pladsen var trang. Se søløverne blive fodret, selv nyde madpakken, stå i kø ved slikkiosken og lege med gederne. Derefter over broen ind i Tivoli, prøve så mange forlystelser, som pengene rakte til, kaste den sidste mønt i ønskebrønden og blive lidt væk fra hinanden, mens vi voksne nød en kop kaffe nede ved åen. Lidt trøtte på gåben til Fruens Bøge og med toget hjem.

Cykeltur til Bregninge bakker

Det var ikke hver sommer, udflugten gik så langt som til Ærø eller Odense. Flere gange cyklede vi til Bregninge, hvor vi havde det rigtigt sjovt. Først til tops i kirketårnet for at se hjem, men også vidt omkring, "forsigtig" røre ved den store klokke og tælle de ca. 90 trin ned. Forbi de gamle soldatergrave og ned til Taasinge Skipperhjem og Folkemindesamling, hvor Povl Fredholm selv fortalte små gemytlige historier om genstandene. Engang blev det et frygteligt regnvejr, men Povl Fredholm forbarmede sig over os, så vi blev

2. og 3. klasse fra Vornæs Forskole venter på toget ved Fruens Bøge 1961.

stuvet sammen i et lille bitte baglokale, hvor børnene stod op og spiste. Alle andre gange var det flot solskinsvejr, og så nød vi maden i et hul i bakkerne, gik om til Møllen og købte is og slik for bagefter at lege. Dengang var de tilgroede bakker et herligt sted at lege »Røvere og soldater« og andre gemmelege, samt rutsje ned ad de sandede stier.

Udflugter fra Lundby skole 1967-1996

D. 11. september 1967 blev de 5 forskoler nedlagt, så også de yngste elever i distriktet kom til Bjerreby-Landet Centralskole, som det hed i mange år. Nu var der jo pludselig mange elever, så det med en fælles udflugt for hele skolen fandt kun sted et par gange i slutningen af 60'erne. Fra da af valgte de enkelte klasser at køre/cykle/sejle til seværdige udflugtsmål.

Det faldt ikke i min lod at komme med de ældste klasser på længere ture, så som Bornholm eller Vestkysten, men det blev til rigtig mange korte ture på Fyn og øerne i de næste 30 år.

Af dem har jeg valgt at fortælle om 3 ture, som var særlig gode.

Drejø 1979 – Strynø 1983 – Vindebyøre 1996.

Derudover vil jeg gerne blot nævne forskellige andre udflugtsmål: »Det fynske Fælleskue«, »Den Fynske landsby«, museer i Troense, Svendborg og Rudkøbing, kirkerne på Tåsinge samt naturområderne. Desuden var der lejrskoleophold, oftest på Vindebyøre, men også på Drejø og i Spejderhytten på Thurø.

I 80'erne og 90'erne fulgtes indskolingsklasserne: Bhv., 1. og 2. kl. på flere fællesture, f.eks. til Monnet for at se på fugle eller til Vornæs skov for at finde »trolde«. Og der er virkelig én!

Ligeledes i 80'erne arrangerede Lundby skoles Forældreforening store fællesudflugter for børn, forældre og lærere. Jeg mindes en tur til Strynø, Skovsgaard og en tur til Sollerup skov med stor tilslutning.

Men nu lidt nærmere om:

Skt. Hansaften på Drejø 1979

Det var nok lidt usædvanligt at tage på tur med en klasse den 1. dag i sommerferien, men

Så tar vi cyklerne frem for at køre til Vornæs strand 1994.

4. klasse og Poul Hansen koger brændenaldesuppe ved stranden 1994.

3. klasse, Poul Hansen og jeg ser på fugle og binder blomsterkranse af engelskgræs på Drejø 1993.

Udflugt som i »gamle dage« 1996.

Poul Hansen, som havde sit barndomshjem på Drejø, havde fået arrangeret det med sin klasse, og jeg var med som ledsager.

Vi mødtes ved Skarø-Drejøfærgeren en lørdag middag, og ved ankomsten i Drejø havn holdt Pouls far klar med sin traktor for at transportere tasker og soveposer hjem til sin gård. Efter spadsereturen for os andre bød Pouls mor på æbleskiver, saftvand og kaffe. Nu blev høløftet taget i øjesyn, det var nemlig der, 3. kl. skulle overnatte. Derudover blev der snittet pinde til snobrød, æltet dej og samlet brænde til Skt. Hansbål.

Humøret var højt, vejret fantastisk flot, så efter et spil Rundbold på gårdspladsen var appetitten stor til den medbragte madpakke. Så blev traktoren og familiens bil læsset med brænde, børn og snobrødsdej for at køre til stranden ved Drejet for at fejre Skt. Hansaften. Der blev sunget, bagt og spist ved bålet i den fine sommeraften, før vi vendte tilbage til høløftet.

Morgenen efter spiste vi blødkogte æg til morgenmad, mange af børnene var lidt søvnige. Men så gik turen ellers på traktor til Klinten, Gl. havn, kirken, mosen og bystævnet. I Byen studerede vi udstillingen af de gamle huse og gårde fra før "Drejø brændte". Så kom tiden, hvor vi sejlede hjem for at holde ferie. Mon ikke denne tur huskes af de elever, der var med.

Med fiskekutter til Strynø 1983

En forælder i 2. b. Niels Mathiesen, Bjerreby, havde tilbudt at sejle klassen til Strynø i sin fiskekutter, hvilket vakte stor begejstring. Der blev samlet redningsveste og fastsat en dato sidst i maj, men da morgenen kom, var det stormvejr, så turen måtte aflyses til stor skuffelse for især drengene. Ny dato 7. juni blev reserveret, og da var det solskin og flot sejlervejr. Poul Hansen og jeg mødtes med klassen ved havnen i Rudkøbing sammen med en søkyndig forælder.

Det var spændende at entre ombord, nys-

gerrigt se sig om på kutteren og indsnuse duften af fisk.

Vel ankommet til øen vandrede vi ad de små veje. I byen så vi Majstangen, smedien, kirken og skolen, før vi slog os ned ved gadekæret. Her spiste vi den medbragte mad, alt imens vi lyttede til frøernes kvækken, der var livlig aktivitet denne formiddag. Is og slik købte vi såmænd ved slagteren, og oldefar Mathiesen på over 90 år fulgte os på cykel ud til den smukke Strynø Mølle.

Så var det tiden at vende hjemad, og snart tøffede kutteren ud over bølgen blå med en flok glade elever, som sang:

Hurra for skippers skude.

Mange tak for denne dag.

Vi »kører for lyst« til Vindebyøre 6. juni 1996

I 1996 kunne Lundby skole fejre 40 års fødselsdag, hvilket blev markeret med undervisning som i »gamle dage« samt besøg af ældre kolleger og bedsteforældre, som berettede om tidligere tiders skolegang.

Højdepunktet i denne uge var »at køre for lyst«, som tøsingerne kaldte sommerudflugten førhen, dog ikke i hestekøretøj, men med bus. Hele ugen var det det fineste sommervejr, så det var en ren fornøjelse. Alle klasser deltog i denne tur, og med flag i hånd og i sommertøj vandrede vi i en lang række det sidste stykke vej til engen ved Vindebyøre, hvor vi slog os ned i græsset. Her nød vi den medbragte mad og en gratis sodavand på skolens regning. Derefter samledes eleverne klassevis og legede flere forskellige gamle lege mellem træerne og på græsset ned til Sundet.

Denne vellykkede lysttur med mange glade børn blev for mig en minderig afslutning på min tid på Lundby skole.

Pensioneret lærer Else Solvejg Pedersen, f. 1936 i Hinge ved Kjellerup i Jylland. Bosat ved Vornæs Skov. Uddannet på Th. Langs Seminarium i Silkeborg 1960. Ansat ved Vornæs Forskole 1960-1967, derefter Lundby Skole indtil 1996.

Fra arkivets gemmer

Lundby 3 a. efter skattejagt på Valdemar Slot, samlet før hjemtur med "Helge" til Vindebyøre lejrskole, 1988.

Knud Valentin og datteren, Marianne, ved det gl. hus bag Vornæs Skov, nuv. Vornæs Skovvej 18.

Hans Philipsen Pedersen med mælkevognen har gjort holdt ved husm. Richard Hansen, Vornæsvej 63.

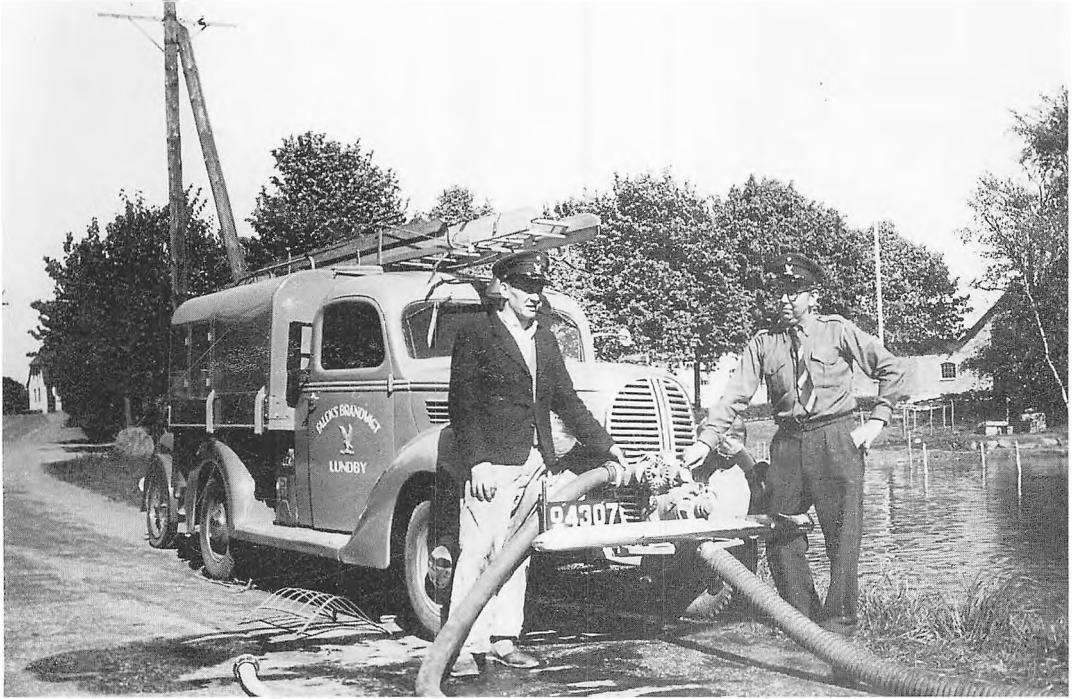

Heste og mandskab hos gmd. Rasmus Nielsen (Rikke) i Vornæs, nuv. Vornæsvej 50.

Inger og Oluf Hansen, skytte og senere skoufoged i Nørreskov. Her ved skytteboligen, nuv. Jydevej 20.

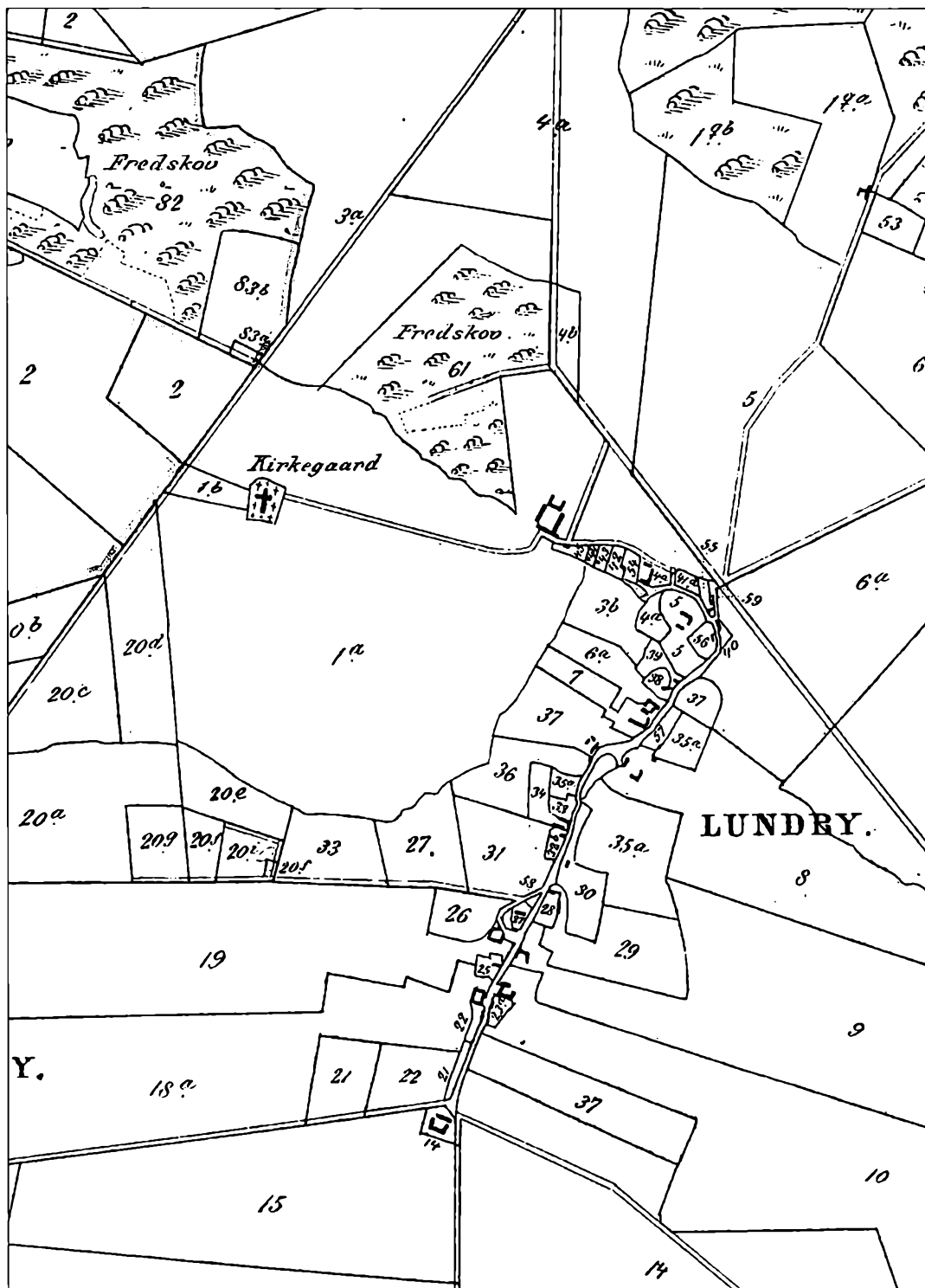

Hakon Stenner Rasmussen og George Fischer Nielsen med brandbilen på øvelse i Lundby.

Da Skovballe kro brændte d. 27. februar 1965, kl. 10.45.

Lundby by. Udsnit fra trykt kort 1862-70.

(Copyright Kort & Matrikelstyrelsen, Rentemestervej 8, 2400 København NV.)

Nyt fra arkivet

I denne årbog afsluttes gengivelsen af de breve, som Søren Lolk sendte til hjemmet på »Vejlegaarden« fra sin Amerika-rejse i 1903.

De mange tætskrevne brevsider fylder også godt i opsætning her i årbogen. Erich Mickelsen fra Portland, Oregon, som nu for 5. år i træk har besøgt arkivet denne sommer, har fortalt, at de ældste i hans familie endnu har erindringer fra deres forældre om Søren Lolks besøg derovre.

De mange fotografier, som han selv har taget på rejsen, er også en god dokumentation fra de steder, hvor han gjorde ophold. Men man kunne godt have ønsket sig, om han tillige havde fået nogle flere »gamle Tåsinger« med på billederne fra denne sidste del af rejsen, han traf jo så mange derude vest på. Der er dog nogle enkelte fra besøget hos brødrene Sørensen, hans 3 fætre fra Vindeby, der havde bosat sig i Ball Hill, syd for Tacoma, i staten Washington. Belysningen er desværre temmelig mørk, så der er kun medtaget et enkelt af dem, som ses på side 17 nederst: »Brødrene Sørensen på jagt ved faldet«. Manden længst til venstre er Kristian Valdemar Sørensen, f. 1872-12/01 i Vindeby. Hans datter, afdøde Edith Larsen, Udflyttervej 8, Gesinge, har i 1993 genkendt ham på billedet og kunne samtidig fortælle, at fotografiet ovenover: »R. Tambo, Tacoma 1-8-1903«, også fandtes i hendes barndomshjem.

Kristian V. Sørensen opholdt sig i Amerika i alt 18 år fra ca. 1890-1908 og rejste så hjem og blev gift.

Han var en tid mælkehandler i Svendborg, men blev derefter husmand i Brudager. Ifølge brevene må han have været hjemme på besøg i 1903, da det tyder på at være den samme Kristian Sørensen, som Søren Lolk fulgtes med fra Tåsinge til Chicago!

Lars Carlsen Skov fra Vornæs (se side 20)

og Lars Vej fra Strammelse (se side 22) rejste også hjem efter flere års ophold derovre og bosatte sig så herhjemme.

Skulle der nu være nogen af årbogens læsere, der kan bidrage med bekræftelser og eventuelle nye oplysninger om de personer, som Søren Lolk mødte på sin rejse, - så kom og fortæl os dem!

Men ellers håber vi, at læserne må have glæde af at læse om denne sidste del af hans rejse!

I »Tåsinge Årbog 2002« bragte vi de første indlæg om skoleudflugterne. Men da faldt det ikke nogen ind at bruge udtrykket »ude at køre for lyst«, skønt alle kendte det. En »gammel tåsingedreng«, Børge Ludvigsen, påpegede dette ved et besøg i arkivet senere. Her på øen kørte vi ikke på »skoleskovtur« eller tog på »sommerudflugt«, men her var vi »ude at køre for lyst«! Læs Else Pedersens artikel om »Sommerudflugter fra Vornæs forskole«. Hun kendte ikke dette udtryk, før hun kom til Tåsinge. Måske er der mange, der kan erindre de ture, hun fortæller om.

I artiklen »Om Bjernemark – en landsby på Tåsinge« samt på forrige side, findes gengivet udsnit af gamle matrikelkort. Disse er hentet fra en CD-rom, som arkivet har indkøbt fra Kort & Matrikelstyrelsen i København i februar 2002. Den indeholder filer med matrikelkort fra 1816, 1862-70 og kort omtegnet i 1890, de såkaldte »Minorerede sognekort«. Computerskærmen viser de forskellige kort meget flot og i farver, samt i forskellige størrelser og udsnit! Kom og se!

Man kan også selv prøve via internettet, ved at klikke sig ind på KMS' hjemmeside www.kms.dk og orientere sig om, hvilke muligheder der findes bl. a. i »De høje Målebordsblade« og i »Rullekort«.

God fornøjelse!

Nyt fra museet

Ved planlægningen af vinterens og forårets arbejde i museet stod en renovering af Elvira Madigan-rummet øverst på prioriteringslisten, idet udstillingen ikke mere var tidssvarende.

Vores konsulent fra Svendborg og Omegns Museum fik til opgave at grave i den historiske baggrund for det 115-årige drama, mens vore utroligt dygtige frivillige gik i gang med klargøring af rummet.

Resultatet af de samlede anstrengelser udmøntede sig i, at vi til sæsonåbningen 2004 kunne præsentere en udstilling, der i tekst, billeder og udformning fuldt ud lever op til moderne standarder.

Hvad vi ikke kunne forudsige var, at researcharbejdet på Landsarkivet i Odense bragte helt nye facts om dramaet for dagens lys.

Konsulenten fandt frem til en fagedprotokol, der aldrig tidligere har været anvendt i de ellers mange artikler, bogudgivelser, film eller andet, der gennem tiderne er publiceret om dramaet. Begejstringen var stor, og resultatet afspejles i vor nye udstilling.

Ud over museets egne effekter har vi både lånt og indkøbt flere originale genstande; f.eks. en pistol tilsvarende Sixten Sparres, Elviras spejl med ur, en kopi af hendes linedanserkostume - brugt i en musical i Malmø; desuden fik museet som gave Elviras kjole fra Poul Erik Møller Pedersens film, der i øvrigt i uddrag kan ses på DVD i rummet. En af museets frivillige har fremstillet adskillige flotte placher, som sammen med de mange gamle plakater giver en glimrende beskrivelse af såvel historie som personer. Så det var med stolthed, vi åbnede dørene for museets gæster og pressen. Der faldt mange rosende ord om udstillingen, det være sig i både aviser og ugeblade, ja selv i TV.

Rømningen af Elvira-rummet betød, at vi skulle genplacere mange ting. Vi har derfor i kælderetagen i den nye bygning etableret flere nye udstillinger. Legetøj m.m. har fået sin egen niche, skolestuen er udbygget, og Tåsinges markante skikkelser har fået deres egen mindestue.

Selv om Elvira Madigan-dramaet fylder meget i museets dagligdag, sker der selvfølgelig også meget andet.

Bortset fra ovennævnte konsulentbistand og det lokale tilskud fra Svendborg kommune drives museet jo udelukkende ved hjælp af frivillige, og vi har oplevet en tilgang af hjælpende hænder, som gør det muligt for os at holde museets bygninger, haven og de tilhørende bakker i en pæn stand. Den digitale registrering, der påbegyndtes sidste efterår, skrider godt frem. Forud for hver registrering arbejdes der meget med sortering og omrokering af museets effekter, idet der ved registreringen skal påføres, hvor i museet rariteten befinder sig.

Museets traditionsrige stiftelsesfest den 4. juli i de fredede Bregninge Bakker blev igen en stor succes med godt vejr i sidste øjeblik og med deltagelse af ca. 250 personer. Tåsinge Folkedanserne gav traditionen tro opvisning, Tåsinge Musikanterne spillede, Michelle Fredholm sang visen om Elvira samt andre sange akkompagneret af Bent Nielsen på klaret.

Forfatter og medlem af Dræsnesebanden Andreas P. Nielsen talte over emnet: »Hvad kærligheden gør ved os mennesker« – da det netop i år er 115 år siden, kærlighedsdramaet i Nørreskoven fandt sted.

Man hyggede sig med kaffe, æbleskiver, øl, vand og is samt fællessang i den nedgående sol.

I vore planer for fremtiden indgår ønsket om at opføre en bygning til Bent Nielsens musiksamling. Planerne er så langt fremme, at man nu kun mangler Fredningsnævnets godkendelse. Derefter forestår et kæmpe arbejde med at søge midler til opførelse af selve bygningen.

I skrivende stund kan jeg oplyse, at museet i den forløbne sæson indtil nu har haft en lille fremgang i antallet af besøgende gæster i forhold til sidste år, men vi må konstatere, at der stadig forestår et stort arbejde med profilering af vort lille unikke museum. Til vor glæde - men også ærgrelse - hører vi vore gæster udtrykke begejstring over, at museet er mere interessant, end de havde forestillet sig! Lad det blive en udfordring for bestyrelsesarbejdet fremover.

Som afslutning en varm tak til alle jer, som på den ene eller anden måde støtter os i arbejdet med museet.

Med venlig hilsen fra Museumslauget.

Hvordan får du kontakt til Tåsinge Museumslaug?

Drejer det sig om museet, arkivet, medlemskab, spørgsmål om eller forslag til foreningsarbejdet, udflugter m.m. – kontakt da en af nedenstående.

Bestyrelsen:

Jytte Munch, (formand) Chr. Kiilsgaards Vej 4,
5900 Rudkøbing, tlf. 6251 2667
e-mail: jpmunch@mail.tele.dk

Jens Højte Jensen, (næstformand)
Bjerrebyvej 21, Helluf, tlf. 6254 1578

Eluf Fischer Nielsen, Vievej 11,
Bregninge, tlf.6222 6160

Mogens Hansen, Parcelvej 6,
Bjerreby, tlf. 6254 1306

Hans Bramming, Stenbukken 56,
Svendborg, tlf.6222 7271

Jette Hundevadt Munk, Strandgade 71,
Troense, tlf. 6322 5091

Alice Høltzel, Bjerrebyvej 86,
Bjerreby, tlf. 6254 1254

Mogens Viggo F. Hansen, Thorseng 17,
Eskær, tlf. 6222 6042

Jacob Davidsen, Vindeby Birkevej 13,
Vindeby, tlf. 6222 6803

Regnskabsfører:

Gitte Rasmussen, Wandallsparken 31,
Svendborg

Museumsforvalter:

Mogens Viggo F. Hansen

Arkivet:

Erik Hansen (arkivleder)
Bellisvej 9, Sundhøj, tlf. 6222 5002

John Frikke, Brogade 25,
5900 Rudkøbing, tlf. 6221 8882

Bent E. Pytlick, Sangdrosselvej 14,
Landet, tlf. 6254 1631

Poul T. Rasmussen, Bjernemarksvej 20,
Sundhøj, tlf. 6222 6134

*Hvor intet andet er anført, er postnr.
5700 Svendborg.*

RESERVER ALLEREDE NU DATOEN

søndag, den 4. september 2005

og tag med museumslauget på udflugt til

H.C. Andersens Hus og Den Fynske Landsby.

Hvis vejret tillader det, vil vi forsøge at finde et sted, hvor den medbragte mad kan nydes enten ude eller inde, så vi kan videreføre traditionen med fællesspisning.

Tag gode venner og bekendte med, da alle er velkomne!

Praktiske oplysninger:

TAASINGE SKIPPERHJEM OG FOLKEMINDESAMLING

Kirkebakken 1, Bregninge, 5700 Svendborg , tlf. nr. 6222 7144.
e-mail: museum@taasinge-museum.dk samt formandens jpmunch@mail.tele.dk
Museets hjemmeside: www.taasinge-museum.dk

Museets åbningstider: Fra 1/6– 31/8 alle dage fra kl. 10 – 17.

Andre åbningstider kan arrangeres for grupper
ved henvendelse til museet på følgende tlf.nr.:

I museets åbningstid: 6222 7144

Uden for åbningstid: 6222 6198 - 6222 6520 - 6254 2166.

TAASINGE LOKALHISTORISKE ARKIV

Biblioteksvej 1, Landet, 5700 Svendborg

Åbent: Tirsdag kl. 19 - 21, eller efter aftale
(I jule- og sommerferien kun efter aftale)

Leder: Erik Hansen, Bellisvej 9, 5700 Svendborg, tlf. 6222 5002

Følgende publikationer haves til salg:

Valdemar Jensen:

Tåsinge rundt - en lokalhistorisk sejltur (1982). 98,- kr.
Søren Lolk – den mærkelige tåsingebonde (1985). 190,- kr.
Min læretid 1922 - 1926 hos »Langes« i Svendborg (1988). 30,- kr.

Poul Erik Møller Pedersen:

Elvira Madigan - det berømte kærlighedsdrama (1997). 56,- kr.

Peter Henningsen:

Niels Juul og almuen på Tåsinge 1714-66 (1993). 120,- kr.

Gunnar Kjør Mortensen:

Vemmenæs 23. april 1944 (1994). 20,- kr.

<i>Tåsinge Årbog 1987,</i>	80,-	kr. (60,-)	<i>Tåsinge Årbog 1997,</i>	115,-	kr. (90,-)
<i>Tåsinge Årbog 1988,</i>	85,-	kr. (64,-)	<i>Tåsinge Årbog 1998,</i>	135,-	kr. (100,-)
<i>Tåsinge Årbog 1989,</i>	85,-	kr. (64,-)	<i>Tåsinge Årbog 1999,</i>	135,-	kr. (100,-)
<i>Tåsinge Årbog 1990,</i>	90,-	kr. (68,-)	<i>Tåsinge Årbog 2000,</i>	135,-	kr. (100,-)
<i>Tåsinge Årbog 1991,</i>	140,-	kr. (100,-)	<i>Tåsinge Årbog 2001,</i>	140,-	kr. (105,-)
<i>Tåsinge Årbog 1992,</i>	100,-	kr. (75,-)	<i>Tåsinge Årbog 2002,</i>	140,-	kr. (105,-)
<i>Tåsinge Årbog 1993,</i>	100,-	kr. (75,-)	<i>Tåsinge Årbog 2003,</i>	140,-	kr. (105,-)
<i>Tåsinge Årbog 1994,</i>	110,-	kr. (83,-)	<i>Sanghæfte</i>	30,-	kr.
<i>Tåsinge Årbog 1995,</i>	110,-	kr. (83,-)	<i>Gl. Tåsinge-kort 1822,</i>	25,-	kr.
<i>Tåsinge Årbog 1996,</i>	110,-	kr. (83,-)			

Priserne i parentes gælder for medlemmer af Tåsinge Museumslaug

